

Népköltési gyűjteményeink hiányai.

A tárgy, melyről szólni akarok, se nem új, se nem ismeretlen; mégis olyan, a melyről aránytalanul kevés szó esett eddig a magyar irodalomban. Úgy látszik: könnyebb és kényelmesebb róla hallgatni, mint beszélni.

Ennek a sajnálatos körülménynek az oka kétségtelenül a kérdés kényességében rejlik. A ki népköltési gyűjteményeink hiányait utogatja, meghalt jelesek és élő nagyságok babérait tépdesi s azonkívül három előkelő irodalmi intézet anyagi és szellemi érdekeit érinti. Ha az előbbivel meg is lehetne birkózni, az utóbbival, mivel száz feje van és mindenik külön fáj, nehéz, sőt veszedelmes kikezdeni. Jó magamon kellett ezt tapasztalnom, a ki egy párszor már jeleztem erre vonatkozó véleményemet s bizony több ellenséget szereztem vele magamnak, mint jó barátot és jóval több kellemetlenséget, mint elismerést.¹

Az igazság azonban minden körülmények között igazság marad. S ha ezt a kérdést újra előveszem, teszem azt abban a reményben: hátha most szerencsésebb kézzel nyúlok hozzá! Másodszor abból az alkalomból, hogy *Thaly* Kálmán kurucz dalainak ügye napirendre került² s így az „*ünneprontás*“ vádja és érzése nélkül mondhatom el a magam véleményét.

Meg vagyok ugyanis mélyen győződve arról, hogy *Thaly* iránt mindenképpen igazságtalanok leszünk, akár felmentjük, akár elítéljük, ha az ő esetét teljesen külön álló, semmi mással összefüggésben nem lévő tünetnek nézzük és a szerint bíráljuk. Minden tévedés, a mit benne feltételezünk s minden hiba, a mit gyűjteményében észreveszünk, többé-kevésbé megvan többi népköltési gyűjteményeinkben

---

¹ Erdélyi Múzeum 1906. évf. 150. l. — Ethnographia 1901. évf. 361. l. — Budapesti Szemle 1906. évf. 126. kötete 258. l.

² Egyetemes Philológiai Közlöny 1913. évf. 408. és 441. l. — Irodalomtörténet 1913. évf. 417. l.

is. Együtt és egymással összefüggésben levőknek kell azokat tekinteniünk, hogy rájöhessünk arra a végső okra, a mely megérteti velünk úgy Thalynak, mint többi gyűjtőknek fogyatékoságait. És azt hiszem, első sorban csakugyan erre van szükségünk: *megértésre*. A megértés magyarázza a hiányokat, a nélkül, hogy letagadná; menti a tévedést, a nélkül, hogy szépítené.

A baj gyökere mindenestre abban rejlik, hogy irodalmunk sem a múltban, sem a jelenben nem foglalkozott a népköltéssel annyit, mint a mennyit megérdemelt s a mennyit kellett volna. Ha meggondoljuk, hogy népköltészetünket gazdagságban és esztétikai értékben a világ egyetlen népe sem múlja felül; s ha figyelembe vesszük, hogy mi nálunk a népköltészet sokkal fontosabb tényező volt mindig, mint más nemzeteknél, mert politikai életünkben a demokratikus reformok támogatója, irodalmi életünkben költészetünk virág-korának megeremtője volt: valóban nehéz magyarázatát találni annak az elhanyagolásnak, melyben népköltészetünk ügye a legújabb időkig részesült.

Tán nem tévedek, ha a legrégebbi okot egyebek mellett főleg *Kazinczy*ban keresem.

A francia felvilágosultsággal karöltve fellépő demokratikus törekvések nálunk is megnyilatkoztak *Mária Terézia* és *II. József* jobbagy-szabadító intézkedéseiben. *Herder* népies tárgyú tudományos és szépirodalmi iratai sem maradtak közöttünk minden nyom nélkül. A pálos iskolai drámák népies motívumokat vesznek fel, *Révai* Miklós mozgalmat indít a gyűjtésre, *Csokonai* és *Pálóczi Horváth* Ádám népdalokat gyűjtenek és *Vitkovics* olyan költeményeket ír és fordít szerb nyelvből, melyeknek tiszta népiessége semmivel sem áll hátrább *Kisfaludy* Károly népdalainál s megközelíti *Czuczor* Gergely népies költészetét.

A demokratikus törekvések azonban megtörnek a kiváltságos nemesi rend szűkkebltségén és a francia forradalomnak idáig halatszói borzalmain; az irodalom népies irányának pedig nyakát szegi *Kazinczy* klasszikus elfogultsága. *Csokonai* gyűjteményének elkallódása közvetlenül nem terhelheti az ő lelkét, de annál inkább *Vitkovics* határozott leintése és *Pálóczi Horváth* Ádám írói hitelének olyan fokú leszállítása, melyből őt mind máig sem lehetett kiemelni.

Horváth Ádám egyedül tartotta fenn a klasszikus áradatban a kurucz költészet népies nemzeti hagyományát, mert még magyaros társai is mellette jóformán csak leplezett klasszikusok. A népköltészet fontosságának felismerésében is megelőzi *Kölcseyt* s ötödfélszáz

énekből álló gyűjteménye olyan kincs, mely után — ebből a korból — bármely mivelten nemzet két kézzel kapna.

De Pálóczi Horváth Ádámnak életében is kevés írói becsülete volt s hogy halála után nagy értékű gyűjteménye a Csokonaié sorsára nem jutott, tisztán annak köszönhetjük, hogy a gyűjtő (szinte érezve a fatumot) három példányban is leírta. Ebből egy csakugyan szerencsésen elveszett, de a többi (ki lévén elégitve a könyvek sorsát intéző végzet) mégis megmaradt. Hogy ezt a nagybecsű gyűjteményt az irodalom ma is csak töredékesen ismerheti, mert egyetlen tudományos vagy irodalmi intézetünk sem tartotta érdemesnek nyomdaköltséget pazarolni rá, ezt a körülményt sem tudom másból magyarázni, mint az akkori irodalomban egyeduralmat gyakorló Kazinczy elfogultságából, a mely még halála után is messze kiterjesztette árnyékát nemcsak Pálóczi Horváth Ádámra, de véleményem szerint az egész népköltészet sorsára.

A múlt század húszas éveiben ugyanis minden újból neki indul s most szerencsésebb körülmények és kilátások között, mint előbb. Kazinczy tekintélye hanyatlóban, a természetes útra kerülő demokratikus eszmék felkelőben vannak. *Kisfaludy* Károly, irodalmunk új vezetője, nem idegenkedik a népiestől. A selejtes színpadi termékekből kezdenek előtűnedezni a későbbi népszínmű halvány vonalai. (Vajjon van-e ezeknek valami kapcsolatuk a XVIII. század iskolai színjátékaival?) A népköltési adalékok gyűjtése is újra megindul. És előttünk áll egy csodás fejlődési menet. A népies költészeti elv diadalra jut *Petőfi* lírájában és *Arany* epikájában. Zsákutczába kerül a drámában, a hol egy korcs műfajt hozott létre: a népszínművet; s most se előre, se hátra. Egér-utat vett a népköltészet anyagának gyűjtésében s tudományos ismertetésében.

Ebből a nagyon különböző sikerű hármas fejlődési menetből minket most csak az utolsó érdekel, melynek már a megindulása sem volt egészséges.

Egy pár elszigetelt jelenséget nem számítva, kezdetnek bátran vehetjük azokat a népmese-gyűjtéseket (*Gaál, Mailáth, Mednyánszky*) a melyek, nem tudván szabadulni a *Grimm*-testvérek óriás szellemétől, végre is egy pár közbe eső állomáson keresztül (*Pulszky, Kővári*) *Ipolyi Magyar Mythológiájához* vezettek, melyet nem tudományos értéke, hanem a szerző személyéhez flúzó kegyelet és a könyv sorsához tapadt legenda tart fenn az irodalomban s tesz keresetté az antiquáriusoknál. A kezdet folytatásának tekinthetjük azt a jóindulatú, de kevés sikerű mozgalmat, melyet tudós köreinkben

az angol John Bowring felszólítása keltett, a ki gyűjteménye számára magyar népdalokat kért.³ Végül a kezdet betetőzésének vehetjük azt a felhívást, melyet Komárom és Esztergom vármegyék törvényhatóságai intéztek a Magyar Tudományos Akadémiához, kérve, hogy a mesteremberek műszavaival egyetemben a magyar népdalokat is vegye pártfogásába.

Milyen különös és mennyire nem természetes ez a kezdet! Idegen hatásnak, külföldi kíváncsiságnak kell előbb fellépni s mikor végre eljön az idők teljessége, akkor is törvényhatóságoknak kell felhívni rá az Akadémia figyelmét, a helyett, hogy az Akadémia hívna fel a törvényhatóságokat. Nem belülről jövő természetes érdeklődés indítja meg a folyamatot, hanem külső és idegen erő, a mely mellék-célokra nézve, a tulajdonképpeni célú eszköznek tekintette. Mert kétségtelen, hogy a vármegyék, mikor felhívásukban „a magyar nyelv nagyobb megkedveltetésére“ alkalmasoknak mondják a népdalokat, gondolnak a magyar nyelvre is, a nemzeti politikára is, a jobbágyság helyzetére is, csak éppen arra nem, hogy a népköltési termékeket *önmagukért* is lehet és érdemes gyűjteni.

De ha rosszul is indult a kezdet, azért a folytatás még mindlg lehetett volna szerencsés. Meg vagyok ugyanis győződve, hogy minden reudbe jött volna, ha az Akadémia elvállalja azt a feladatot, melyet nemcsak a törvényhatóságok és a közvélemény, hanem a dolgok természete is tőle követelt. Viszont arról is mélyen meg vagyok győződve, hogy ebben az elvégre mégis csak tudományos kérdésben, sem azelőtt, sem azután nem történt olyan nagy hiba és annyira végzetes lépés, mint mikor az Akadémia ezt a feladatot magától elhárította.

Hogy ez nem csupán rémlátás, tanuúl idézem *Döbrentei* Gábort, a ki 1845 február 18-án ezt a megjegyzést tette: „*Hogy a m. tud. társaság, felállása elején mingyárt gyűjtött népdalait a Kisfaludy társaságnak általadta, azzal kötelességén ada tul s becsületén ejte csorbát.* — Eszembe juttatá ezt Árvay cikke a Honderú 14-d számában a menyegző szertartásokról.“⁴

³ Tudományos Gyűjtemény 1828. V. 124. 125. 127. I. — V. ö. U. o. 1830. VII. 99. I. — Goethe is 1817—19. körül „sok izben tett kérelmet és sokat írt magyar népdalok dolgában, de nem sikerült semmit sem megszereznie.“ Végül is tót népdalokkal kellett megelégednie. Budapesti Szemle 1906. 127. k. 317. I.

⁴ Irodalomtörténeti Közlemények 1914. évf. 462. I.

Ez a jegyzet az igazságnak olyan szerencsés megérezése, a minő csak ritka, ünnepélyes pillanatokban érinti az emberi lelket; és a ténybeli valóságnak olyan egyenes és őszinte néven nevezése, a milyennel még sokkal ritkábban találkozunk. Pedig Döbrentei 1845-ben csak sejtette azt, a mit mi már tudunk.

Vajjon miért utasította el magától az Akadémia a népköltészet ügyét? Van-e ember, a ki felelni tudna rá? Valószínűnek tartom, hogy igazában maguk az egykori akadémikusok se tudtak volna erre kielégítő választ adni. Hacsak azt nem, hogy a nagy *Kazinczy* szellemében növekedve és attól áthatva, figyelmükre érdemtelennek, magukhoz méltatlannak érezték (és érzik ma is?) ezt az egész népdaloskodást és népieskedést.

Akármiért történt, szomorú tény, hogy az Akadémia több mint 10 évi tétlen és úntott húza-vona után „e tárgyat, noha szerkesztőket is nevezte már, bizonytalan időre kénytelen volt letenni, s gondjait egy más, későbbi Társaságnak, mely egyenesen a szépirodalom minden oldalról művelésére alakult — a Kisfaludy-Társaságnak átengedni.“⁵ Ezzel a népköltési gyűjtések sorsa, mely eddig bizonytalan és zavaros volt, nyugvó ponthoz jutott. Nyugvó ponthoz és egyszersmind lejtőre.

A nyugvó pontot úgy kell érteni, hogy időnkint nagyokat, 20—30 évet is nyugodott. A lejtőt pedig az okozta, hogy az arra anyagilag és szellemileg hivatott intézmény levén rőla a kezét, az örökbe fogadó Társaságnak pedig más lévén a célja és a pénzt sajnálván tőle, a népköltészet ügye jóformán teljesen *magánügygé* lett, melyet csupán a társadalom támogatott s az is a szerint, a milyen idők jártak.⁶ Hozzá járult ehhez, hogy nem lévén megállapítva semmi egységes szempont, a váltakozó szerkesztők és gyűjtők olyan célokat tűztek ki, a minőt éppen jónak láttak s olyan módszert követtek, a mely céljuknak legjobban megfelelt.

Az első mesegyűjtők pogány mitológiai nyomok után vadásztak.

⁵ Erdélyi János: Népdalok és mondák (Pest, 1846.) Előszó.

⁶ Lehet-e megindulás nélkül olvasni: „És bár ennyi érdek, ennyi ok szól is a népköltészet mellett, mind hiába, ha egy nevét elhallgató hazafi társul nem ajánlkozik, egy körülbelől 30 íves gyűjteménynek kiadására, mit azért hozok fel, mert ez oka, hogy ki nem adatik, mind a mi begyűlt; de meggondolva, hogy nála nélkül még az sem adatott volna ki, a mi most kiadatik, csak forró köszönetünket érdemli.“ — Olvasva Erdélyi Jánosnak e nyilatkozatát (I. köt. Előszó), megértjük, hogy az Akadémia *minek* tette le a gondját; de hogy a Kisfaludy-Társaság *minek* vette fel, (ha nem az anyagiaknak?) azon sokáig elmélázhatunk.

Erdélyi Jánost még valamennyire megőrizte az ő tudós hajlandósága, s a mennyire lehetett és a kor felfogása, meg- az anyagi lehetőségek engedték, valóban meg is próbálta *tudományos* kérdést csinálni belőle. *Kriza* Jánost is megmentette nagyobb tévedésektől helyes ösztöne és a néppel való közvetlen érintkezése; bár könnyű észrevenni rajta, hogy a népköltészetnek főleg *nyelvészeti* oldala érdekli. De már *Thaly* Kálmán, ha ő maga *történelmi* feladatnak is mondja, kétségtelenül *hazafias* kérdésnek érzi ezt az ügyet és kuruczkori adalékait történeti munkásságának *diszítésére* alkalmazta. *Szini* Károly a *társas életet* akarja vele szolgálni; *Kiss* Áron *paedagogiai* eszköznek szánta. *Bartalus*-István *művészetet*, *Káldy* Gyula *hangversenyműsört* látott benne; *Limbay* s a legtöbb kiadó és szépíró egyszerűen *üzletnek* nézte. Mindennél erősebb és általánosabb hatású *Gyulai* Pál felfogása, a ki költő és esztétikus lévén, kizárólag *szépirodalmi* és *esztétikai* feladatnak tekintette; s mivel akkori irodalmunknak ő volt a *Kazinczyja*, nagy és méltó tekintélyével annyira beleégette felfogását nemcsak a Kisfaludy-Társaságba, de mondhatni az egész irodalmi közvéleménybe, hogy mind máig sem tudtunk (vagy nem mertünk?) tőle megszabadulni.

A mint látjuk, minden lehető és lehetetlen felfogás megtalálta a maga bajvívóját, csak éppen az egyetlen igaz és fontos: a *tudományos* szempont nem tudott zöld ágra vergődni. Pedig időközben megalakult a *Néprajzi Társaság*. Azt lehetett volna joggal várni, hogy ez a félre csúszott ügyet helyére billenti. De minden várakozás ellenére az a csudás dolog történt, hogy a Néprajzi Társaság, inkább külső okokból, mint a maga hibájából, a helyett, hogy segített volna, még rontott a helyzeten. Ugyanis megvolt már ennek a kérdésnek hivatalos foruma (a Kisfaludy-Társaság) és hagyományos célja (az esztétikai és szépirodalmi), melyet magáévá tett nemcsak az irodalmi közvélemény, de a *minisztérium* is, mely időközben a magánosoktól átvette az anyagi pártfogó és segélyező szerepét. Mikor ezzel szemben a Néprajzi Társaság új szempontot tűzött ki és új jelszót írt zászlójára, hiába járt az igazsághoz közelebb, nem tudott magának kellő tekintélyt és súlyt szerezni sem az anyagiakban, sem a szellemiekben. Csak a zavart növelte, mert két igazság lett: egy hivatalos régi és egy nem hivatalos új. Ki-ki izlése és jókedve szerint válogathatott közülök. Betetőzte a helyzetet, mikor a minisztérium az anyagi segítséget a hivatalos igazságnak és nem a tudományos igazságnak adta.

A Néprajzi Társaságnak ugyanis nem lévén anyagi ereje, munkásságát a nagyközönség anyagi és szellemi pártfogására kellett

alapítania. Lelkes felhívásokat bocsátott ki (és bocsát most is), melyekkel a népköltési adalékok gyűjtését valósággal *szabad prédává tette*. Régebben, Erdélyi és Gyulai idejében, mindenki *beküldő* volt, most mindenki *gyűjtő* lett. Egyik unalomból, a másik kíváncsiságból, a harmadik mulatságból; egyik olcsó dicsőségért, a másik kész kiadásai visszatérítéséért, a harmadik „ha nem csordul cseppen“-honoráriumért; volt, a ki gyűjtővé lett, mert nem volt más írás-témája; többen művészi motívumok és különlegességek után kutattak a nép közt; de olyan is akadt, a kit csupán az a körülmény tett gyűjtővé, hogy katonának behívták; t. i. feltüntek ott neki a katonadalok.

Bármennyire tetszedjék örvendetesnek e felhívások és országjárások nyomán keletkezett érdeklődés, ezzel semmiképp sem lehet letakarni azt a hiányosságot, melyet nemcsak népköltési, de általában néprajzi gyűjtéseink tudományosság szempontjából mutatnak. Mert gyűjtő és országjáró elég akadt, tudós szándék, módszeres eljárás igen kevés. Isten látja lelkem, nem akarok senkit megbántani, de ha az igazságot meg kell mondanom, azon a tájékon alig látok mást, csak az egy *Jankó* Jánost, a ki halálosan komolyan vette a maga dolgát, a ki tudós szívvel és tudományos módszerrel *egészen* ráadta magát erre az ügyre; — és ő is csupán a fargyi néprajzzal foglalkozott s meghalt, mielőtt gyönyörűen elgondolt és megindító, szinte naiv lelkesedéssel megkezdett feladatát csak félig is megoldhatta volna.

Ime rövid előadásban az a kálvária, melyet a magyar népköltési gyűjtemények megjártak. Állandóan szemünk előtt kell tartanunk ezt az utat s folyton rá gondolnunk, ha nem akarunk egy irányban is elfogultak lenni, s ha csakugyan minden kedvezés és ellenszenv nélkül akarunk véleményt formálni. Mert ez az *alap-ok*, melyből a következmények születtek s ezen az alapon lehet megérteni különböző idők különböző szerkesztőinek és gyűjtőinek eljárását. Ezekből a körülményekből és helyzetekből szövődött-fonódott az az *alapszövet*, melyre a hibák és hiányok rárajzolódtak.

Könnyebb áttekintés kedvéért, a mennyire lehet, megpróbálom népköltési gyűjteményeink hibáit és hiányait csoportokba szedni.

1. A történeti népköltés elhanyagolása. Senki sem tagadhatja, hogy gyakorlati és elméleti szempontból, nemcsak a népköltészet, de általában az irodalomtörténet érdekében is, szükséges volna a *múlt* népköltészetének, a történeti népköltésnek összegyűjtése és kritikai kiadása.

Bámulatos, szinte érthetetlen, mennyire nem érezte s mennyire nem érzi ma sem irodalmunk ennek szükségét! Ebből tűnik ki csak

igazán, hogy mi nálunk a népköltéssel mindig csak mellék-czélból (politikai, szépirodalmi, nyelvészeti célból) foglalkoztak. Hiszen ha a gyűjtőket és szerkesztőket kizárólag a tárgy iránt való tudományos érdeklődés vezeti, az egész mozgalmat a régi, történeti népköltészet kiadásával kezdik meg s a *múltat* alapul és irányítóul állítják oda, mint állandót és biztosat, mielőtt a *jelen* változó és megfoghatatlan népköltésének problémájához hozzá fognának. Azon az elmondottak után nem csudálkozhatunk, hogy az Akadémia a jelen népköltészetét nem érezte magához illőnek; Kazinczy és akkori irodalmunk idegen irányából azt is megérthetjük, hogy Pálóczi Horváth Ádám és ötöd-félszáz éneke háttérbe szorult. De hogy azután is, egészen máig, az Akadémia s általában irodalmi és tudományos életünk a régi népköltési maradványok kiadásával éppen olyan keveset törődött — ezt nehéz megmagyarázni.

Hogy Szénffy Gusztávnak az Al-Dunán gyűjtött magyar, szerb, bolgár, oláh népzenei és népköltési adalékait az Akadémia a kiadási költségekre való hivatkozással elutasította magától, jóllehet Szénffy ő biztatta biztos állásának elhagyására és a gyűjtésre, bármennyire fájjaljuk az elkeseredett gyűjtő tettét, a ki nagy költséggel és fáradtsággal összehordott anyagát tűzbe dobta, — megérthetjük abból, hogy az Akadémia a jelen népköltészetének „gondjait“ más Társaságnak „engedte át“, melynek, szépirodalmi intézet lévén, a tudományos célú munkásság nem volt programjában. De mivel magyarázzuk a *Jankovich féle* gyűjtemény elhanyagolását, a melyről Fejér György 1817-ben azt írja, hogy: „A gyűjtemény darabjai már ezren felül szaporodtak. Óhajtaná azokat a Tulajdonos két ezerig szaporítani és azonnan formában a jobb ízlésűeket Nemzetünk diszére közre bocsátani.“⁷ A magyarázatot alighanem maga az ismertető megtalálta, a mikor felemlítve, hogy: „az ily Nemzeti dalokat nagy szeretettel gyűjtik Európa többi nemzetei, — ilyen módon folytatja: „Mi Magyarok ilyeket csak a legalacsonyabb köznép között hagyunk hevertetni, maga eredeti diszeitől megfosztatni s elfajzani, azt, mit másokban dicsérünk, vak ámitásból eredett balvélekedéssel magunk nemzetünkben utálatosnak tartunk.“⁸

De legyünk igazságosak s ne feledkezzünk meg az újabb kor némi pótlásáról, a Régi Magyar Költők Tárának és a Régi Magyar Könyvtárnak ide vágó közléseiről. Nagyon szép, nagyon jó, nagyon

⁷ Tudományos Gyűjtemény 1817. XI. k. 23–24. l. ⁸ Ugyanott.

üdvös! De ha a történeti népköltészet adalékainak közlése olyan tempóban és méretben halad, a mint e mást is néző vállalatokban a dolog természete szerint történik, vajjon várhatjuk-e valaha ennek a végét?

Jobb, ha félbe hagyunk minden kérdezést: úgy sem lehet rájuk megnyugtatóan felelni. Inkább emeljük ki *Thaly* Kálmán érdemét, a ki egymaga veszi azt a fáradságot, hogy a levéltári kutatásai közben kezébe akadt kurucz-kori adalékokat összegyűjtse és kiadja. Végtelen kár, hogy nem azt és nem úgy csinálta, a mit és hogyan kellett volna. De mások még ennyit se tettek. Az összes gyűjtők és szerkesztők közül még csak *Erdélyi* János érezte a történeti népköltészet fontosságát s munkásságának legértékesebb vonása, hogy kereste és igyekezett megtalálni a *jelen* és *múlt* népköltése közti kapcsolatokat. Igaz ugyan, hogy a beküldők megbizhatatlansága és az a körülmény, hogy a jelen és múlt adalékait együtt és egyszerre adta, nemcsak elő nem segítették a jószándékot, de sok tekintetben zavart is okoztak. A későbbi gyűjtők és szerkesztők azonban még ennyi jóindulatot sem mutattak a történeti népköltés iránt, a mivel kétségtelenül elárulják, hogy sok minden szempont vezeti őket, csak éppen a tudományos nem. Mert a jelen népköltészete, így, a mint számos gyűjteményünkben előttünk áll, úgy tűnik fel, mintha valami *gyökérmélküli* képződmény volna. Dús lombozatú, terebélyes fa, melynek sem törzsét, sem gyökerét nem ismerjük. Lehet-e róla addig valamit tudományosan mondani, a míg a maga teljes egészében, múltjában és fejlődésében is nem áll előttünk?

A néplélek megtartó erejére és a népi költés szivósságára mily bámulatos bizonyíték a regős ének! De mit lehet vele tenni!? Felfedezője és ismertetője óriási dolgokat halmozott rá; felvonultatta az emberiség négy ezer éves történetét, hogy értékelje és magyarázza. Irodalmunk és tudományos kritikánk (a mennyiben van) hallgatva áll előtte s nem igen tudja: mit szóljon hozzá? És alig is tehet egyebet.

A jelen népköltészete néma gyermek, a melylyel csak úgy beszélhetünk, ha előbb az anyját, a történeti népköltészetet megszólaltatjuk.

II. A zenei rész kikapcsolása. Nem tagadom, hogy engem személy szerint minden többi hiány között leginkább ez bánt; mert ennek látom legkevesébbé elfogadható okát s így előttem ez a legérthetetlenebb, a miért magyarázni és menteni is legkevesébbé tudom. Mert vajjon, ha magyarázza is, de egyszersmind menti-e, hogy az irodalmi kiadványok zenei részének teljes mellőzése nem csupán ezen a téren, a népköltési gyűjtésekben fordul elő, hanem úgyszólván hagyományos eljárás az egész magyar irodalomban?

A Nádor-codex megjelent a benne talált hangjegyek nélkül. A Batthyány-codexet az Akadémia oly szépen lemásoltatta, hogy a különben is felületes Kálmán Farkas eredetinek nézte; lemásoltatta a hangjegyeket is, de azok hemzsegek a leirási hibáktól, mert senki át nem nézte s végül is a szöveg csak magára jelent meg. A Régi Magyar Költők tárában is a középkori hymnusok, protestáns egyházi énekek, Tinódi, hangjegyek nélkül jelentek meg. És így tovább!

Egy darabig azt hittem, hogy a zenei résznek ez a figyelmen kívül hagyása a zenei szakemberek hiánya miatt történik. Később azonban személyes tapasztalatokból rájöttem, hogy csakugyan el kell togodnunk úgy egyes szerkesztőknek és kiadóknak, mint irodalmi és tudományos intézményeinknek és folyóiratainknak azt az állandó mentegetőzését, hogy a drága kótanyomásra nincs pénzük. Ezt a védekezést bátran elfogadhatjuk, de ne felejtjük el magyarra lefordítani. Magyarul ez azt jelenti, hogy a zenei részt nem érzik olyan fontosnak, mint a szöveget s ha tán fontosnak tartják is, annyira még se tudják becsülni, hogy a több költséget rászánják!

Ennek a felfogásnak megdőböntő s míg magyar él, mindig lealázó példája lesz a közelmúltból az az alkú és csere, melylyel a Nemzeti Múzeum a mesterdalnokoknak az egész világon páratlan és egyedül álló, legrégebb hangjegyes kéziratát Mátyáskori oklevelekért a németeknek eladta!⁹ De sajnos, elég példát mutatnak erre népköltési gyűjteményeink is. S valóban, ha a népköltési szövegek is csak annyi és olyan gondozásban részesültek: hogyan és miért várhatnánk jobb sorsot a zenei-rész számára?

Tudvalevő, hogy Erdélyi Jánoshoz a szövegekkel együtt dallamokat is küldtek be; valamint az is, hogy az Akadémia, mikor a népköltészet ügyét a Kisfaludy-Társaságnak átadta, a szövegek mellett külön felhívta a figyelmet a dallamokra. Ennek a gondoskodásnak az eredménye az lett, hogy a beküldött dallamok irattárba kerültek, Erdélyi 3 kötete hangjegy nélkül jelent meg; viszont egészen függetlenül a gyűjteménytől megjelent *Fogarasi* János és *Travnyik* szerkesztésében egy pár dallam, s *Mátray* Gábor is még függetlenebbül kiadott két vékony füzetet. Aztán még mások is kiadtak, a kiknek tetszett és jól esett. Találón mondja ezekre *Szénffy* Gusztáv: „Meg

⁹ Hasonló eseteknek tartom, hogy *Zrinyi* könyvtárát bécsi antiquarius vette meg, *Nagy István* könyvtárának magyar nyelvű unicumai Londonba kerültek s a *Jankovich*-féle gyűjtemény egyik darabját (*Mátray*-codex) *Berlinből* kellett visszaszerezniünk. Mert Mátyás budai és Bethlen Kata nagyenyedi könyvtárának a feldúlását elemi csapásnak vehetjük.

nem foghatom, hogy azok, kik a magyar népdalokat zenére kiadni kezdték, mit akartak elérni, mert cél nélkül csak nem akartak talán működni!?"¹⁰

Mikor szinte 30 év múlva a Kísfaludy-Társaság újra felvette a népköltés ügyét, bár ő se felejtí el Előszavaiban a zenei rész fontosságát hangsúlyozni, köteteit újra minden hangjegy nélkül adta ki. Ettől ismét függetlenül, a Kísfaludy-Társaság, Közoktatási minisztérium és Tudományos Akadémia támogatásával, gyűjtötte a zenei részt *Bartalus* István, a ki csak véletlenül kerülhetett ebbe a dologba, mert egyébként annyira nem volt ethnographus, hogy valami csudás felfogással *Arany* János szerzeményeit is felvette gyűjteményébe. Kell-e egyebet róla mondanunk, minthogy szerinte: Csikban egyáltalában nem énekelnek; csak a balladák eredeti székelyek, mert a többi faj Magyarországról került s el vannak fordítve; s végül, hogy 128 székelyföldi adalékból 74-et póttanfolyamot hallgató tanítóktól írt le.¹¹

De ő meg gyűjteménye valamelyes figyelemben és segítségben mégis csak részesültek. A többiek s az utána jövők teljesen magukra voltak hagyva s így természetes dolog, ha munkásságuk még azt a fogyatékos színvonalat sem éri el, melyet *Bartalus* gyűjteménye mutat.

Szini Károly igen érdekes anyagot hordott össze s érzéke is összes gyűjtőink közt a legépebb magyarságú; de kezdetleges zene-tudományát akkor is könnyen észrevehetnők, ha maga be nem valaná. *Kiss* Áron gyermekjáték-gyűjteménye annyira önkényesen, annyira a tanítás céljára készült, hogy szövegében és dallamában egyformán alig vehetjük tudományos munka számába. *Káldy* Gyula kurucz dalainak minden szépsége és nemzeti szempontból értékes hatása sem tudja elfeledtetni azt a bántó hiányt, melyet e gyűjtemény tudományos oldalról mutat.¹²

Aztán itt is átvették a szerepet az élelmes kiadók. A *Limbay*-féle selejtes gyűjtemény ugyan igyekszik legalább annyiban tudományos lenni, (bizonyosan a Kísfaludy-Társaságtól tanulva) hogy külön füzetekben adta ki a szövegnélküli dallamokat s külön kötetekben a dallamnélküli szövegeket. A többi piacra szánt népdalgyűjteményről jobb, ha nem szólunk; legfennebb *Kun* László sokat ígérő *Ezer népdal* című vállalatát kell megemlítenünk. Ezt is csupán ügyes

¹⁰ Magyar Sajtó 1855. évf. 28. sz.

¹¹ Fővárosi Lapok 1872. II. k. 251. l.

¹² Budapesti Szemle 1906. évf. 127. k. 292. l.

beosztásáért, amennyiben minden első lapján közöl egy, legtöbbször paptól, doktortól leírt eredeti népdalt, minden második lapon egy régi, megjelent gyűjteményekből kiollózott s már untig ismert dalt. Úgy látszik, példát akar nyújtani: hogyan lehet a tudományt az üzlettel úgy összekötni, hogy az üzlet tudománynak látszódjék, a nélkül, hogy a tudomány üzletnek látszódnék?

De legyünk ebben is igazságosak. Legújabban ezen a téren is történt némi javulás. Pálóczi Horváth Ádám dallamai ugyan szöveg nélkül jelentek meg egy időszaki folyóiratban s a Tudományos Akadémia is (ha jól vagyok értesülve) egy nem nagyon régen történt baleset kapcsán azt határozta, hogy zenei kiadványokkal többé nem törődik, mintha bizony eddig valami sokat törődött volna! A Kisfaludy-Társaságról sem lehet mondani, hogy megváltoztatta volna merev álláspontját, mert hiszen nem rég ideje panaszolta egyik jeles mesegyűjtőnk, hogy az akkori szerkesztőt semmi ígérettel sem tudta rávenni, hogy egyik mese szövegébe beleilleszthesse a szervesen oda tartozó dallamot. Mégis a legújabb kiadványok közt találunk egyet-egyet, a melyben függetlenül dallamok is vannak közölve. Igaz ugyan, hogy nem mindig azok a dallamok vannak közölve, a melyeknek benn megvan a szövege, de ebben pontosságot és gondosságot várni, igazán sok volna ebben a háborús világban.

A legtöbbet és legértékesebbet a népzenei adalékok gyűjtésében kétségtelenül a Néprajzi Társaság folyóirata, az „Ethnographia” nyújtotta. Mert bár olyan zeneiszakértőt tart, a ki nép között sohasem forgott, viszont olyan gyűjtője is van, a ki a zenéhez csak annyit ért, hogy fel tudja csavarni a phonographot s közleményei közt találunk katonakarmestertől indulónak jelzett csárdás-dallamokat is, — mégis az utóbbi időben olyan egészséges és olyan komoly iparkodás észlelhető azon a tájékon, a mi a legszebb várakozással tölthet el minden hozzáértőt.

Annál nagyobb megütközéssel nézem azt a legújabb országos gyűjtési mozgalmat, melyet külföldi zászló alatt a Néprajzi Társaság a Kisfaludy-Társasággal együtt intéz. Bámulatos dolog volna, ha az intézők észre nem vennék, hogy ezzel a népköltési adalékok gyűjtésének tudományos módszerét teljesen feladták s az egész ügyet visszavetették oda, a hol Erdélyi János idejében volt. Ismét lesznek *beküldők* és lesznek *szerkesztők*. A zenei rész ismét járhatja a maga külön útját.

Nyilvánvalóan az történt, hogy mikor a két társaság közös feladatra vállalkozott, kiegyeztek egymással: a Kisfaludy-Társaság

feláldozta a minisztériumtól kapott subventióját, a Néprajzi Társaság pedig feladta eddig úgy a hogy, de mégis csak megőrzött tudományos szempontját. Fájllhatjuk ezt általában is; de ismerve a Kisfaludy-Társaság hagyományos szépirodalmi felfogását, a legnagyobb aggodalommal az tölthet el, hogy a népköltési adalékok gyűjtésének legtermészetesebb módja: a szövegi és zenei rész egyforma becsülése, egyenlő elbánása, egyszerre és együtt-gyűjtése és kiadása ezek után újra a messzeségbe tűnt!

A nép összes kötött alakú elmetermékeit, a verses levelek kivételével, zenével együtt adja elő s valószínűen egyszerre is költi.¹³ A balladák dallamuk szerint oszlanak szakaszokra s már Arany János tudta, hogy a versformát nem a szöveg, hanem a dallam mutatja. Azt a sok 1—1 szakaszból álló lírai töredéket, mely annyi fejtegetésre adott okot a népi dal laza szerkesztése révén, a dallam fogja, ha nem is belső, de legalább külső egységbe. Végül vannak népköltési műfajok, pl. gyermek-, társas-játékok, ünnepi szokások és tánczok, melyekben a zenei rész annyira fontos, hogy a nélkül alig van valami értelme a puszta szöveg-közlésnek. A tiszta népi és félnépi adalékokat is könnyebb felismerni a dallamról, mint a szövegről.

Mit mondjak még többet? Tagadhatja-e valaki, hogy külön gyűjtve a szöveget és külön a dallamot: *fél* munkát végzünk, *másfél* akkora költséggel és *kétszer* annyi fáradsággal?!

III. A gyűjtések felületessége. Az első időkben gyűjtésről, a szó igazi értelmében, nem beszélhetünk. Erdélyi János csak szerkesztett; hogy az ő beküldői honnan és hogyan gyűjtötték adalékaikat, azt ma már csak a jó Isten tudja. Többen voltak, a kik egyszerűen régebbi lemásolt gyűjteményeket küldtek be, vagy azokból írogattak ki. Akadtak kétségtelenül, a kik közvetlenül a nép szájáról gyűjtöttek, de az sem lehetetlen, hogy egyik-másik maga is megpróbálkozott népi költemények gyártásával. Mert hiszen e tekintetben annyira zavaros és tájékozatlan volt a közfelfogás, hogy pl. Komárom vármegye is arra kéri az Akadémiát, hogy: „a magyar nyelv nagyobb megkedveltetésére alkalmas népdalokat *készíteni* és közremunkálni méltóztasson.“¹⁴

¹³ Csak a teljes tájékozatlanság mondhatja (E. Ph. K. 1912. 198. l.) hogy a székely balladákat „most már mindenütt csak deklamálva, éneklő ritmussal“ inkább elmondják, mint éneklük. A népköltészet elméleti irodalmára is jellemző, hogy a cikkíró ezt a „tény“-t, mint „*fényes argumentum*“-ot hozza fel az u. n. „*kopási*“ elméletre.

¹⁴ Erdélyi János: Népdalok és mondák. (Pest, 1846.) Előszó.

Az első igazi gyűjtő Kriza János volt. Utána Gyulai Pál ismét csak szerkeszt s így az ő gyűjteményei újra valami furcsa egyvelegét mutatják a beküldésnek, első és másodkézből való gyűjtésnek.

Ezek az első, Erdélyitől és Gyulaitól szerkesztett, kötetek tele vannak irodalmi és félnépi adalékokkal s anyaguknak aránytalanul kevés százaléka tartozik az eredeti tiszta népi költéshez. Nagy tévedés volna azt gondolni, a mit az Erdélyiről szóló legújabb megemlékezés sejtetnei látszik,¹⁵ hogy akár Erdélyi, akár Gyulai ezt nem tudták, vagy hogy épen ne tudtak volna különbséget tenni *népi, félnépi* és *irodalmi* adalékok közt. Erdélyi mellett az ő mélyen járó elméleti fejtegetései tanuskodnak; Gyulai pedig éppen gyönyörű és szabatos meghatározását adja mind a három kategóriának.¹⁶ A baj abban van, hogy mindketten, nem lévén közvetlen gyűjtők, ki voltak szolgáltatva a beküldők önkényének s a mi már rájuk is tartozik: nem érezték eléggé fontosnak e rétegeknek egymástól való szigorú elkülönítését és külön kezelését. Bizonyára úgy gondolkoztak, hogy mivel ők tisztán látják a dolgokat, mások se fognak rajta fennakadni. Feledték, hogy a népköltési gyűjtemények nem azok számára készülnek, a kik már ismerik a népköltészetet, hanem azok számára, a kik éppen azokból akarnak tanulni és tájékozódni. S így bizony ezek az első kötetek zavarnak és félreértésnek a forrásai.

Később a helyzet meglehetősen javult. A Kiszalud-Társaság ugyan máig sem tudott megszabadulni a szerkesztőktől, de azok lassanként háttérbe szorultak; időnként egy-egy előszót irtak ugyan, de egyébként a tért teljesen átengedték az igazi gyűjtőknek.¹⁷

És most tűnt ki, a mikor már több, valóban gyűjtött kötet áll előttünk, hogy valamint karó és karó közt Rigó Jónáthán szerint különbség van, gyűjtés és gyűjtés közt is nagy különbségek lehetnek. Két-

¹⁵ Etnographia 1914. 264. l.

¹⁶ Fővárosi Lapok 1872. I. 1. sz. és Magyar Népköltési Gyűjtemény. (Pest, 1872.) 575. l.

¹⁷ Nagyon tanulságos az erre vonatkozó hivatalos bejelentés: „Nem elégedve meg többé (a Kiszalud-Társaság) az érdeklődő közönség buzgalmából rendszertelenül befolyó anyaggal, a gyűjtésre kellő szakismerettel bíró egyéneket keresett . . .” Magyar Népköltési Gyűjtemény IV. köt. Előszó. — Egyébként is érdekes ez az Előszó. Ebből tudjuk meg, hogy a Kiszalud-Társaságban is felvetődött a gyűjtések néprajzi szempontja, de győzött a régi szépirodalmi és esztétikai felfogás. S mily érdekes ellenmondással teljes az a rész, a hol a szerkesztő azt iparkodik bizonyítani, hogy ez a kettő tulajdonkép nem is zárja ki egymást. Hát akkor miért kellett köztük dönteni?

ségtelenül bebizonyosodott, hogy a gyűjtés nem sport, vagy szünidei szórakozás, hanem első sorban tudományos munka.

A népköltési adalékok ugyanis rétegekben fekszenek egymáson. Felül úszkálnak a könnyű fajsúlyú, színtelen termékek nagy tömegei, alul és legalul elszórtan rejteznek a jellemzőbb, értékesebb és régibb adatok. Valamint az irodalmi költészetben is vannak értékesebb és selejtesebb termékek s ez utóbbiak igen gyakran jobban fel vannak kapva és olvasottabbak, mint az értékesebb példányok, — szóról szóra így van ez a népköltészetben is. Azok az országosan meghurczolt és elkapotott *nótafák* nem a régi és értékesebb adalékok raktárai, hanem a divatos, napi forgalmú, felszínen úszkáló, igen sokszor felülről lefelé jövő kabaré-termékek lerakódó helyei. És ez egészen természetes dolog így. A nótafák a népnek ép oly mulattatói, mint a muzikus cigányok; ezek a régi énekmondó rend örökségét vették át s annál keresettebbek és híresebbek, minél divatosabbak és minél jobban felszínen tudják magukat tartani. Ezeket könnyű megkapni és ezektől akárki is garmadával gyűjthet; mert hiszen a legtöbb nótafa már úgy ki van tanulva, akárcsak a kalotaszegi varrottasok tulajdonosai: már messziről tudja, mi kell a pesti úrnak? Csak aztán az ezekből gyűjtött adatokat ne tekintsük népköltészetünk egyedüli és legfontosabb termékeinek.

A ki régebbi és újabb, igazán gyűjtött népköltési köteteket nézi, okvetlenül arra érez, hogy a félnépi és irodalmi termékek lassanként félreszorultak ugyan, esetleg teljesen el is maradtak, de a tiszta népi anyag hova-tovább mind inkább halványodik és színtelenedik. Közönségesen elfogadott tétel, hogy ez az utóbbi tűnet népköltészetünk hanyatlását jelenti. Nem lehetetlen, hogy így van; de mielőtt a végső ítéletet kimondanók, feltétlenül szükséges számításba vennünk az újabb gyűjtések felületességét is. *Toldy* Ferencre gondolok, a ki, kevés adat állván rendelkezésére, egészen jóhiszeműleg mondhatta: „A mi népdalaink közt kevés az illatosabb virág, mert — valljuk meg végre őszintén — a magyar más nemzetek mellett többféle ok összejövételéből csak igen csekély mértékben poétai nemzet.”¹⁸ Gondolok *Bartalusra*, a ki Sepsiszentgyörgyre begyűlt tanítóknak elhitte, hogy Csíkban a nép egyáltalában nem énekel. És gondolok a regős énekekre, melyek ezer évig lappanghattak a nép ajkán ismeretlenül, meg a dunántúli balladákra, a melyek csak akkor

¹⁸ Tudományos Gyűjtemény, 1828. XI. 108. l.

kerültek felszínre, mikor már félszázadig azt tanították, hogy balladák csak a székeleyeknek vannak.

Mielőtt a magyar népköltészet hanyatlásának gondolatába bele nyugodnánk, tudnunk kell, hogy *Kriza* János nemcsak sorrendben a legelső, de értékben is a legigazabb gyűjtő. Összes gyűjtőink közül eddigelé ő szállott le a legmélyebbre a népköltészetben s a kitűnő és gazdag gyűjtő terület mellett, sőt azzal együtt, ez a körülmény teszi az ő gyűjteményét minden többinél értékesebbé. Utána a gyűjtés *szélesebb körű* lett, de nem *mélyebb*. Buzgó és szorgalmas emberek időnként bejártak egyes vidékeket s leginkább mivel emberek után, másod kézből és közismert nótafaktól összeszedték azt a csekély súlyú s legtöbbször országosan elterjedt anyagot, a mely a felszínen uszkál s hozzá tartozik ugyan a népköltészethez, de annak nem legjellemzőbb, nem legértékesebb terméke.

Így gyűjteni csakugyan nem nagy mesterség. Ezt valóban elvégezhetik gimnázisták és egyetemi hallgatók is, mint a hogy a legújabb gyűjtő mozgalom tervezi. Csak ne feledjük, hogy a gyűjtésnek ez a módja, ha félszázaddal és 70 évvel ezelőtt világszerte el is volt terjedve, mint a legkényelmesebb és legolcsóbb eljárás, azért semmivel sem tudományosabb ma, mint volt Gyulai Pál és Erdélyi János, vagy éppen Lönnrot Illés idejében. Ezt az eljárást már maga a Kisfaludy-Társaság szerkesztője is hivatalosan elítélte, mikor a IV. kötet előszavában bejelentette, hogy az eddigi rendszertelenül befolyó anyaggal nem lehetett megelégedni s *gyűjtésre kellő szakísmerttel bíró* egyéneket keresett. És valóban el is kell készülnünk rá, hogyha az újabb gyűjtők *Kriza* mélyen járó módszerét sem tudták utolérni, akkor ez a legújabb, diákokkal gyűjtető módszer, nemcsak ezt az újabb és selejtesebb eljárást nem fogja utolérni, de a nép költészetének ügyét még az Erdélyi János idejénél is hátrább veti. Mert igazi gyűjtés helyett ismét csak a régi *beküldő* és *szerkesztő* módszerre estünk vissza; de az Erdélyi János *beküldői* és *alkalmi* gyűjtői legalább érett korú emberek voltak.

IV. *A gyűjtött anyag rendezetlensége.* — Nem a leg-súlyosabb, de gyakorlati szempontból igen bosszantó hiánya gyűjteményeinknek a rendezetlensége.

Ide s tova ki van már adva több mint 30 kötetnyi anyag, több ezer adattal, de a legtöbb újabb kötet úgy látott napvilágot, mintha vele kezdődne a világ teremtése. Gyűjtők és szerkesztők nem igen vették azt a fáradságot, hogy a kiadásra kerülő anyagot *szigorúan* egybe vessék a már megjelent gyűjteményekkel. Mintha

attól félt volna mindenik, hogy akkor mindjárt kitünnék: mi az újon gyűjtött anyagból valóban új és mi csupán henye ismétlés.¹⁹

Én megvagyok győződve, hogy a több mint 30 kötetnyi népköltési adalék egészen jól elférne 7 kötetben, ha úgy készült volna, a mint minden valamire való tudományos munka, a mely számba veszi elődeit s henye ismétlésekkel, értéktelen változatokkal nem tölti a papírost és nem pazarolja a költséget. E tekintetben is elmondhatjuk, hogy kevesebb több volna. Mert valóban többre mennénk 7 helyesen gyűjtött és filológiai becsületességgel kiadott kötettel, mint azzal a harminczczal, a mely oly módon zúditja ránk rendezetlen, össze-vissza hányt anyagát, hogy ember legyen, a ki el tud közöttte igazodni s fel tudja benne magát találni.

Mert van gyűjteményeinkben másnemű rendezetlenség is.

Feltétlenül szükséges volna, hogy egymástól külön legyenek választva, vagy legalább pontosan jelezve legyenek a tiszta népi, félnépi és irodalmi adalékok. Egyik másik gyűjtemény fel is vesz ilyen csoportot, de a nagyobb rész teljesen mellőzi. S a melyik ilyen megkülönböztetést tesz, az is számtalan esetben tévesen osztályozza a népi, félnépi és irodalmi eredetű termékeket.

Nagy zavar és rendetlenség van továbbá még a népköltési adalékok *műfaji* elrendezésében is.

Annak idején Erdélyi János megállapított bizonyos kereteket, a melyek már akkor sem voltak minden tekintetben kifogástalanok (pl. *Gúnydalok és Komolyneműek*), de mégis legalább összefüggésben voltak azzal az anyaggal, melyet a különböző rendű és rangú munkatársak beküldtek. Ezekhez a keretekhez későbbi gyűjtőink és szerkesztőink bámulatos kitarással ragaszkodtak, még akkor is, mikor a gyűjtött anyag lényegesen megváltozott. Apróbb eltérés történt, de az alap-felosztás és rendszer általában megmaradt. Balladák és rokonneműek (Erdélyinél: Románcz és rokon) csoportját találjuk olyan gyűjteményekben, melyekben balladák alig vannak, legfennebb rokonneműek. S mivel Erdélyi függelékül „mondák“-at közölt, minden gyűjtő szinte erkölcsi kötelességének tartotta gyűjteménye végére meséket biggyeszteni. Ámbár ezeket egészen függetlenül, teljesen önállóan is lehetett volna kezelni; mindenesetre sokkal inkább, mint

¹⁹ Legjellemzőbb e tekintetben is a Kisfaludy-Társaság VI. kötete. Ennek összeállítója a legnagyobb nyugalommal megvallja, hogy nem vette számba az eddigi gyűjtések anyagát s némely adalék azért nincsen helyén, mert későn kapta.

a tánczokat és szöveges dallamokat, a melyek (tán mivel Erdélyinél nem voltak), mindenféle beosztásból kimaradtak.²⁰

Kétségtelenül könnyebb dolog volt a régi keretekhez ragaszkodni, mint a megváltozott és jobban megismert anyaghoz illőbbet keresni. Csak bár a kereteken belül volna rend! De itt találjuk a legérzékenyebb zavart, mely a gyűjteményekben való tájékozódást leginkább akadályozza.

Mindjárt pl. Erdélyi I. kötetében a legelső darab sincs jó helyen, mert sem nem tiszta népi, sem nem szerelmi dal, csupán töredék egy lakodalmi búcsuztatóból; az 5. 6. sem szerelmi dal, hanem eladó nóta, vagy u. n. házasító dal. Hálátlan és kevés igazi haszonnal járó munka volna, de így lehetne és így kellene végig mennünk összes gyűjteményeinken, hogy összekeressük és műfaj szerint egymás mellé állítsuk az egymástól elszabdalt és össze-vissza hányt népi termékeket. A különbség csak annyi, hogy Erdélyi idejében senki sem ismerhette a népköltészet egész területét s így a különböző népi műfajokat se. Erre a mentségre a későbbi gyűjtők és szerkesztők hova-tovább mind kevésbé számíthatnak.

A gyűjtés és rendezés tervszerűtlenségének legkiáltóbb bizonyítéka különben az, hogy ma, több mint félszázados gyűjtés után sincs egy olyan gyűjteményünk, mely a magyar népköltészet összes műfajait a maga *teljességében* mutatná. Ha valaki a magyar népi költésnek lehetőleg egész területével, minden műfajával s legtisztább és legértékesebb példáival meg akar ismerkedni, nincs mit tennie: előveszi *Kriza* Vadrózsáit. Nála sem találunk meg minden műfajt, de minden másnál teljesebb; ő is megtartotta az Erdélyi-féle kereteket, de még leginkább ügyelt arra, hogy az egyes csoportokba lehetőleg oda illő darabok kerüljenek.

Kétségtelenül mutatja ez, hogy *Kriza öntudatos és hozzáértő* gyűjtő volt, a ki tudta: mit kell keresni a nép között s tájékozva volt, hogy a mit keres, hol találja meg. S mivel közvetlenül és mélyen ismerte a népet és költészetét, még a más kezektől, beküldőktől kapott adalékokat is felismerte és helyükre tudta illeszteni. A többiek jórészt *alkalmi* gyűjtők és szerkesztők voltak, kiknek munkásságát véletlen alkalmak: nyaralás, fűrdés, irányították s a kik nem azt gyűjtötték, a mit akartak, hanem a mit a jószerencse elébük

²⁰ Az összevisszaságnak nem utolsó példája Thaly, a ki a kurucz kori költeményekkel kapcsolatban közli nemcsak Balassa költeményeit, de Gyöngösi leveleit is.

vetett. Mikor aztán innen-onnan, megbízható és kevésbé megbízható forrásokból egy-egy kötetre való anyagot összegereblyéltek, kiadták a filológiai munkásság minél csekélyebb jelével; a nélkül, hogy a történeti népköltést, vagy legalább az addig megjelent gyűjteményeket számba vették volna s tudományosan elfogadható rendbe állították volna a közölt anyagot, hogy a különböző műfajokhoz tartozó példák egymáson keresztül-kasúl ne bukdácsoljanak.

Úgy fekszik előttünk népköltési gyűjtésünk 30 kötete több ezer adatával, mint valami zavaros, élettelen tömeg. Rendező kéz után kiált, a mely megvilágosítsa és életre keltse.

V. *Magyarázatok és jegyzetek.* — Népköltészetünk elméleti irodalmával most nem akarok foglalkozni: csupán azokról a magyarázatokról és jegyzetekről szólok, melyek az egyes kötetek elején és végén, elvéve a közepén, sőt néha magában a közölt szövegben is, teljessé akarják tenni a gyűjtők és szerkesztők munkáját. A rendezés pontjához is lehetne őket kapcsolni, de annyira jellemzők gyűjteményeink tudománytalanságára s általában erre az egész ügyre, hogy egy pár külön szót megérdemelnek.

Érdekes, hogy gyűjtőink és szerkesztőink, ha nem is tekintették a maguk dolgát tudományos feladatnak, azért önkénytelenül szükségesnek érezték, hogy munkájukat néminemű jegyzetekkel és magyarázatokkal, vagy legalább előszóval bocsássák útjára. A rendezetlenség legékesebb bizonyítéka az a tarkaság, melyet e magyarázatok és jegyzetek terjedelemben, tárgyban, teljességben és értékben mutatnak.

A mi a *terjedelmet* illeti, a semmitől kötetig menő változatossággal találkozunk. Előszó ugyan majd mindenütt van (mert még a se legyen?); de szóra érdemes magyarázat és jegyzet már nem minden rászoruló adaléknak jutott, sőt egész kötetek is maradtak a nélkül. A véglét egyik szélén áll pl. Merényi L. gyűjteménye előszó és minden jegyzet nélkül, vagy Abafi Lajos kiadása (Göcseji Népdalok), a mely a jegyzeteket a nagyközönség számára feleslegesnek tartja, szakfériak számára pedig máskorra igéri. A másik szélén a regős énekek vannak (Kisfaludy Társaság kiadása, IV. kötet), a melyekhez a szöveggel együtt megjelenő bő jegyzeteken és magyarázatokon kívül még egy egész külön kötet fejtegetés járul (Magyar Népköltési Gyűjtemény V. köt.)

A magyarázatok és jegyzetek *minősége* (tárgyi különbsége) is eléggé sokféle, a szerint, a minő cél vezette a gyűjtőket, illetve szerkesztőket. Az egyik *történelmi*, a másik *irodalmi*, a harmadik

szépirodalmi és esztétikai, a negyedik *nyelvészeti*, az ötödik *mitológiai*, a hatodik *néprajzi* jegyzeteket és magyarázatokat ad. Ez mind jó és lehetséges volna, ha az illető gyűjtők és szerkesztők a maguk kedvenc szempontjuk mellett kellő gondban részesítenék a többit is. De mindenik a magáéval gondol, *teljességre* egyik sem törekszik. Teljesség helyett találunk egy-egy elméleti kérdéstről irt egészen részletes értekezéseket és tanulmányokat, a melyek valahogyan összefüggenek ugyan a közölt népköltési szövegekkel, de azoknak határait úgy tartalomban, mint formában messze túl lépik. Kell-e erre jellemzőbb példa, mint maga Gyulai Pál, a ki kétszer is szükségesnek tartja bevallani, (Magyar Népköltési Gyűjtemény I. és III. köt. Előszó.) hogy tájékozó és felvilágosító jegyzetei nem igénylik magoknak a teljességet; s ugyanakkor alapos fejtegetést közöl a karácsonyi misztériumokról és vízkereszti játékokról.

A mi a magyarázatok és jegyzetek *értékét* illeti, erről nehéz csak úgy futtában ítéletet mondani. Jó és rossz, elfogadható és el nem fogadható, babona és axioma olyan módon vegyül és keveredik ezekben, hogy e tekintetben majd csak hosszas és fáradságos munkával lehet a konkolyt a tiszta búzától külön rostálni. Én most, feltett célomhoz képest, meg se próbálom ennek a veszedelmes kérdésnek a bolygatását; csupán megemlítem, hogy vannak állítások, a melyek csupán azért megdönthetetlenek, mivel sem ellene, sem mellette nincs semmi biztos támaszték; vannak vitatható feltevések és vannak nyilvánvaló képtelenségek. A ki ennél többet akar tudni, legyen szabad utalnom a Magyar Népköltési Gyűjtemény VI-ik kötetéről szóló részletes bírálatomra.²¹ A ki gyűjtötte e kötet anyagát s felvilágosító jegyzetekkel és magyarázatokkal ellátta, az újabban megindult népköltési gyűjtésekben szaktekintély; — és magyarázataiért maga a kiadó társaság sem meri elvállalni a felelősséget.²²

Úgy gondolom: minden műfaji csoportnak szüksége volna egy rövid tájékoztató bevezetésre, a mely lehet esetleg történelmi is, irodalmi is, de semmi esetre sem hagyhatja figyelmen kívül a néprajzi felvilágosításokat: minő szerepe volt és van jelenleg az illető műfajnak a nép életében s minő lehetőségei vannak a gyűjtésnek. Ezen kívül minden egyes adatnál tudni szeretnők a lejegyzés *idejét, helyét, előadóját*, esetleg *szerzőjét*. Nagyon jó és üdvös követelmény ez! Mert egyebek mellett azt is megtudjuk ebből: melyik

²¹ Erdélyi Múzeum, 1906. évf. 150. l.

²² Magyar Népköltési Gyűjtemény, VI. köt. Előszó.

gyűjtő kereskedett jó helyen, s melyik irányozta a gyűjtését csupán nyaralása, kirándulása, vagy éppen fürdőzése szerint. Mily észnyító pl., ha látjuk, hogy egyik nagyhirű gyűjtőnk *városokon*, leginkább *doktoroktól, ügyvédektől*, általában *úri* egyénektől gyűjtötte *népi* adalékait; a másik pedig, a magyar és oláh hatást akarván tanulmányozni, főképpen olyan vidéken gyűjtött, a hol az oláhnak hire sincs, de van egy kies fürdőhely!

A néprajzi tájékoztatáson kívül feltétlenül szükséges minden egyes adalékot a lehető legteljesebb és legpontosabb könyvészeti jegyzetekkel ellátni: jelezni eddig megjelent alakjait, változatait s esetleg a rávonatkozó irodalmat. Szükség szerint a tárgyi és nyelvi magyarázat sem maradhat el. Az esztétikai és szépirodalmi megjegyzések sem ártanak, de történelmi és hosszabb nyelvészeti értekezések, népköltésről szóló mélyebb elméleti tanulmányok, néprajzi és őstörténelmi elmefuttatások ezeknek a jegyzeteknek és magyarázatoknak a hiányát nem pótolhatják. Ezek a hosszabb fejtegetések, egyes problémák bontogatásai, a gyűjtés munkájától és a gyűjteményektől független *további* feladatok, a melyek összekeveredve a gyűjtés anyagával, eldugva a helyi vonatkozású jegyzetek közé, értékük szerint érvényesülni se tudnak.

Megjelent és kiadott népköltési gyűjteményeinket csupán olyan arányban és mértékben tekinthetjük tudományos kiadványoknak s a különböző gyűjtők és szerkesztők eljárását csak annyiban nevezhetjük filológiai munkának, a mily arányban igyekeznek a jegyzetek és magyarázatok fent vázolt *teljességét* elérni. E nélkül a gyűjtemények az ünnepi díszkiadások színvonalára súlyednek s a rá fordított munka sem ér többet egy ünnepi szónoklatnál.

VI. *A gyűjtemények megbízhatatlansága.* — Tulajdonképpen az eddigi pontok is erről szóltak. A történelmi népköltés figyelmen kívül hagyása, a zenei rész elhanyagolása és külön kezelése, a gyűjtések felületessége, a gyűjtött anyag rendezetlensége, a jegyzetek és magyarázatok silánysága, mind gyűjteményeink megbízhatóságát csökkentik. De ezeken kívül és ezekkel együtt vannak a megbízhatatlanságnak közvetlenebb jelei és közelebbi okai is. Eddigi feltevésemhez képest, az ide tartozó példák felsorolása és leltárba szedése helyett, a tapasztalt hibák és hiányok eredő okára kívánok rámutatni. Hogy annál világosabb legyen, mondanivalóimat itt is három pont körül csoportosítom.

1. *Szerkesztések.* — Különösen régebbi gyűjteményeinket teszik tudományos célra teljesen használhatatlanná a szerkesztések. Ezen a

szomorú tényen semmit sem változtat az a mentség, hogy a mi szerkesztőink a népi költeményekkel való ilyen nemű elbánást külföldi, nagytekintélyű tudósoktól tanulták.

Homerostól Gyulai Pálig élt az a felfogás, hogy a nép szájáról gyűjtött költeményeket nemcsak szabad és lehet, de *kell* is szerkeszteni. Szépirodalmi és költészeti szempontból tán lehet jogosultsága ennek a felfogásnak; mert hiszen kétségtelenül ezen a módon jöttek létre *Homeros* örökszép költeményei, a *Nibelungenlied* s a legfrissebb naiv eposz is, a finn *Kalevala*; ámbár az sem egészen bizonyos, vajjon minden esetben hasznukra volt-e még ezeknek is, még szépirodalmi szempontból is, a szerkesztés? De hogy tudományos szempontból soha meg nem mérhető kárt okoztak a szerkesztések, azt minden elmélet-írónak, etnografusnak és néplélek után buvárló tudósnak be kell vallania. Mert ezek a szerkesztések örökre eltakarták az eredeti állapotokat, művészi alakításukkal feleslegessé tették s így pusztulását okozták annak a primitív, szűz népköltési anyagnak, melyre a tudomány biztosan támaszkodhatnék. E miatt van, hogy némely újabb elmélet-író magát a „népeposz“ fogalmát is csupán fikciónak tekinti. S valóban örök és megfejtethetlen probléma marad: mi e költeményekben a nép eredeti alkotása s mi a szerkesztőé, mi az öntudatlan (ösztönszerű) naiv néplélek termelése s mit toldott hozzá a szerkesztő öntudatos művészi ösztöne?

Mi nálunk a gyűjtés munkája magyar népmesék német nyelvű kiadásával kezdődik. Ez a furcsa kezdés már magában elárulja, hogy a mi első mesegyűjtőink *Grimm* testvérek tanítványai, nemcsak a mitológiai szempont felkapásában, de a közlés módszerében is. S ha a Grimm testvérek őszintén, német alapossággal beszámolnak arról, hogy meséiket több példányból rótták össze, egészen biztosan így jártak el a mi gyűjtőink is, ha mindjárt nem is számolnak be vele minden esetben. Minden további nélkül legyen elég *Kisfaludy* Károlyra hivatkoznom, a ki Gaal Györgynek mesegyűjtő munkatársa volt s a ki egyik levelében a Toldiról szóló mondákkal kapcsolatban azt írja: „Wie mein Almanach herauskam, so ist dieses meine erste Arbeit, so viel als möglich war, habe ich die Anekdoten von Toldi eingesammelt, sie sind aber so flach und alltäglich, dass *ich das meiste annoch zudichten muss*, um (sie) doch etwas geniessbar zu machen.“²³

²³ Bánóczy József: *Kisfaludy Károly minden munkái.* (Budapest, 1893) VI. köt. 368. I.

Igen érdekes ingadozást találunk e tekintetben *Erdélyi* Jánosnál, a kötött alaku népköltési termékek első hivatalos kiadójánál. Először a maga szerepéről így nyilatkozik: „a jelen könyvet szerkeszté, nem minden válogatás nélkül ugyan, de mégis szorosan ragaszkodva azon elvhez, hogy a dalok úgy kerüljenek világ elé, mint jellemző valóságukban a nép között élnek.“²⁴ Ugyanott egy kevéssel alább pedig ezt találjuk: „sok dal lessz itt, melyet senki nem halott úgy, mint általam közöltetnek, mert némelyik három, sőt négyből is van összerakva, a különböző beküldések szerint.“ Eljárásának igazolására *Homér*, *Osszian* s a finn *Kalevala* példáit említi és *Gyurinka* Antal urat, a ki azt írta „hogy az ilyen dalokat egyik elkezdi és a hány danolja, mind bővíti újakkal, a miből (Erdélyi szerint) természetesen következik, hogy a különféle beküldést szabad is, lehet is összeolvasztani.“ Megismétlődik, bár kissé burkoltabban, ez az ellenmondás a II-ik kötet Előszavában is: „bár nem egyedüli, de fő cél, megmenteni a magyar népköltészet található ereklyéit, még pedig a maguk jellemző valóságában, az elveszéstől. Ki e gyűjteményt így nézi, nem fog felakadni apró külsőségen, nem főképp azon, hogy némely dal itt másképp adatott, mint énekeltek bizonyos vidéken.“

Tanulságos Erdélyi esete, mert az idézetekből nyilvánvaló, hogy mint tudós gondolkozású szerkesztő, kétségtelenül érezte és kifejezésre is juttatta azt a tudományos elvet, mely egyedül lehet irányadó a népköltési adalékok gyűjtésében. Mikor azonban a gyakorlati kivitelre került a dolog, elvi elhatározását megzavarták a mindenfelől beküldött többé-kevésbé eltérő változatok, a melyekkel tenni kellett valamit. És jóllehet, tudta, hogy a gyűjtések „bár nem egyedüli“, de *fő célja* a tudományos pontosság, azt hitte, ennek sérelme nélkül áldozhat a szépirodalmi szempontnak is. S végül valósággal szerkesztésre csábította az élő népköltészet soha meg nem álló, örökösön változó folyama.

Erdélyi János eljárása azért fontos, mert a többiek általában utána indultak, azzal az eltéréssel, hogy a tudományos célt még annyira sem emlegették, mint ő, ellenben a kivitel szabadosságában igyekeztek lehetőleg felülmulni.

Kriza János Vadrózsái e tekintetben is aligha nem a legbizhatóbb gyűjtemény. Én legalább a szabadosabb szerkesztéseknek semmi nyomát sem látom sem a szerkesztői nyilatkozatokban, sem a jegy-

²⁴ Erdélyi János: Népdalok és Mondák. (Pest, 1846.) Előszó.

zetekben; és bár egyáltalában nem merném állítani, hogy egyetlenegy esetben sem szerkeszt, mert hiszen megengedett, sőt divatos eljárás volt ez akkor, a közölt szövegek sem mutatják a több példányból való szerkesztés nyomait. Feltétlenül hasznára vált Krizának, hogy a Kisfaludy-Társaság gyűjtéseinek országújtától távol esve, attól elszigetelve igyekezett gyűjteményét összeállítani és kiadni. Csudálkozom, hogy ezért gáncsot kell szenvednie legújabb kiadójától,²⁵ holott éppen ennek köszönheti, hogy inkább ösztönét, mint a Kisfaludy-Társaság elvét követve, gyűjteményének tudományos megbízhatóságát minden másnál jobban megőrizhette.

Thaly Kálmán már nem volt ilyen szerencsés. Ugyan azt hangoztatja, hogy csak a gyűjtés, közlés, tájékoztatás az övé s ő csak a szerény bányász, ki a nemes érczet napfényre hozta.²⁶ Azonban már jegyzeteiből meg lehet állapítani, hogy a lehető legnagyobb szabadsággal szerkeszt, töredékeket párosít, kiegészít és összeűz. Sőt nála kétségtelen nyomát látjuk annak, a mire másutt példát alig tudok, hogy a *multból* fenmaradt töredékes népköltési adalékokat a *jelen* népköltésével szerkeszti egybe. Kétségtelenül ő ment e tekintetben a legtovább, mivel az ő történelmi célja távolabb esett a tudományos céltól, mint pl. a szépirodalmi, vagy esztétikai. A kor hangulatát, hősei népszerűségét, egy-egy történelmi adat jelentőségét akarta e költeményekkel szemléltetni s ki tagadhatná, hogy ezt a célt így is, a fogyatékos filológiai pontosság ellenére is, szolgálhatják az ő közlései. Csak, céljához képest, a *mértékben* tért el, egyébként lényegileg ugyanazt csinálta, a mit előtte és utána a többi szerkesztők és kiadók.

Gyulai Pál pl. később lépett fel gyűjteményével s kétségtelenül filológiai érzék is sokkal több volt benne, mint *Thaly*ban, mégis neki köszönhetjük a tudományos cél teljes elejtését, melyről még Erdélyi úgy nyilatkozott (ha nem is követte), hogy „bár nem egyedüli, de fő cél.” Gyulai a fő cél helyébe a szépirodalmi és esztétikai szempontot tette, melyhez aztán a Kisfaludy-Társaság mind máig dogmaszerűleg ragaszkodott. A Néprajzi Társaság megalakulása s vele együtt a néprajzi szempont felszínre kerülése csupán annyit változtatott a helyzeten, hogy az egymás nyomába lépő szerkesztők ismét lehetségesnek tartják egyszerre kétféle célt szolgálni: főképpen

²⁵ Magyar Népköltési Gyűjtemény. XI. köt. VIII. I.

²⁶ Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. (Pest, 1872.) I. köt. XII, I.

a szépirodalmit, mellékesen a tudományost; vagy mint Erdélyinél láttak: elvben tudományost, gyakorlatban szépirodalmit.

De egy dologban határozott sikere volt a néprajzi felfogásnak. Ezután már többé nyíltan beszélni a szerkesztésekről nem lehetett. S csakugyan Gyulai után erről hallgatnak is az előszók és jegyzetek. Az ember örvend, hogy végre a szerkesztések háromezer éves babonája megszűnt tudományos igazság lenni s ezzel, ha végleg nem is tisztázódott a tudományos és művészi czélok szerencsétlen összezavarása, mindenesetre nagy lépés történt a helyes úton.

Annál jobban megdöbbenett az Akadémiának egy hat évvel ezelőtt megjelent kiadványa.²⁷ Ennek előszavában *Lönnrot* Illés gyűjtői és szerkesztői munkássága olyan módon van méltatva, a mi azt a gondolatot keltheti bennünk, hogy mi a népköltési termékek gyűjtésének módszerében nemcsak Erdélyi János korát nem hagytuk el, de egyenesen visszamentünk Lönnrot idejére. El van itt szépen mondva s dicsőítő megjegyzésekkel kísérve, hogy Lönnrotnak a *gyűjtői* munkássága alig fontosabb, mint rendezői és *szerkesztői* munkája. Továbbá, hogy Lönnrot a szerkesztésben és szövegváltoztatásban ugyanazokat a jogokat tulajdonította magának, mintha ő is népének volna. Az ismertető, a helyett, hogy ennek az önkényesen gyakorolt jognak a tudomány szempontjából való helytelenségére rámutatna, azzal hódol Lönnrotnak, hogy olyan önkényes változtatásokat is tett, a melyeket későbbi gyűjtők a nép között megkaptak. Legszébb különben ez a nyilatkozata: „Abban a fő kifogásban, a mit a szerkesztés módja ellen fölhoztak, hogy a nem epikai elemek tulságos belevegyítésével az éposz jellegén csorbát ejtett, van némi alap. De az olvasó egyet fog érteni velünk, hogy inkább engedünk a szigorú eposzi egység követelményéből, mint ezekből a pompás lírai részletekből, csodálatosnál csodálatosabb ráolvasásokból és páratlan menyekzői dalokból, melyekben a finn ősköltés hangja legkövetlenebbül s utolérhetetlen eredetiséggel szólal meg.“

Ennek a teljesen tudománytalan felfogásnak a hirdetője egyik országos hírvű gyűjtőnk, a ki különböző államsegélyekkel többször bejárta és felgyűjtötte az országot. Nem tudom, az olvasói egyet értenek-e vele a szigorú eposzi egység követelményében, de annyi bizonyos, hogy ha az újabb gyűjtések a tudományos szempont és filológiai módszer követelményeit csak annyira és olyan szellemben valósítják meg, a hogyan ott körvonalozva találjuk, — újabb gyűjte-

²⁷ *Kalevala*. A finn eredetiből fordította Vikár Béla. Budapest, 1909.

ményeink megbízhatóság tekintetében semmivel sem állanak biztosabb lábon, mint a régiek.

Nagy baj, hogy erre nézve alig lehet minden kétséget kizáró bizonyítékokat szerezní. A régi gyűjtemények szerkesztői ugyanis őszintén megmondták, a mit csináltak; az újabbak erről bölcsen hallgatnak. Úgy gondolom, tévedés volna a hallgatásból arra következtetni, hogy Gyulai Pál után a szerkesztések és contaminálások megszűntek. Ha a fent jelzett felfogás ma is lehetséges és minden bíráló szó nélkül maradhatott, akkor kétségtelenül tovább élnek ma is a szerkesztések. Legfennebb annyi különbséggel, hogy régen nyíltan, ma titokban munkálnak.

2. *Módosítások. Javítások.* — Valószínűnek tartom, hogy a népi költemények szövegének *egyengetése, szépítgetése* egyidejű a szerkesztésekkel. Mert hiszen ezek mind egyazon felfogásokból fakadnak s lényegükben ném is különböznek egymástól. A szerkesztések a népi költemények külső és belső alakját módosítják s forgatják ki eredeti valóságukból; a módosítások és javítások a közölt szöveg *stílusbeli, nyelvtani és verstani* változtatására vonatkoznak. A melyik gyűjtő és szerkesztő az egyikre bátorságot vesz magának, nem hátrál meg bizonyára a másik elől sem.

Mégis különös jelenség, hogy míg a szerkesztések nyomaira az előszók és jegyzetek rávezetnek, addig a szöveg módosításokról és javításokról még a régebbi gyűjtemények is jobbra hallgatnak. Hamarjában csupán Krizának egy jegyzetére emlékszem, a melyben jelzi, hogy a Baresai című ballada „*vántoros*“ szavát „vont arany“-ra igazította.²⁸ Azt hiszem azonban, hogy itt is nagy tévedés volna a hallgatásból arra következtetni, hogy az illető gyűjtők és kiadók csupán szerkesztettek s egyszersmind nem módosítottak és javítottak a szövegen. Inkább azt kell hinnünk, hogy a *szerkesztés* fogalmába már *ezt* is beleértették s azért nem tartották szükségesnek róla még külön is nyilatkozni.

Mert való igaz, hogy a szerkesztés gondolata csakugyan magában foglalja, vagy legalább is maga után vonja a módosításokat és javításokat. A ki szépirodalmi célzattal esztétikailag kifogástalan remek művel akar világ elé állani, az nem elégedhetik meg különböző töredékek összeolvasztásával, hiányzó részletek hozzáköltésével; annak tovább kell folytatni a szerkesztő munkát a célnak meg nem felelő szöveg módosításáig, kijavításáig. Ennyiben tehát a

²⁸ Kriza János: Vadrózsák. (Kolozsvárt, 1863.) 538. l.

szöveg módosítások nem volnának egyebek, mint a már tárgyalt szerkesztések utókövetkezmenyei, hogy ne mondjam: utóbajai. Van mégis egy vonás, a mi a szerkesztéseket a módosításoktól és javításoktól némileg megkülönbözteti.

Nem tudom, honnan ered, de kétségtelenül a nyelvtörténeti felfogás felbukkanásával kapcsolatban, a XIX. század elején lett általánossá az a vélemény, hogy a nép *elrontja* a nyelvet. Ez a bölcsesség is, mint annyi más, külföldről került hozzánk s egyik legtekintélyesebb szöszólója *Toldy* Ferencz volt, a ki még hosszú élete végén is olyan formán gondolkozott a dialektusokról, hogy azok nem egyebek, mint az irodalmi nyelv *romlott* alakjai. Ez a romlási teória a nyelvről átment a népnak mindenféle produktumára: ruházatra, szokásokra, tánczra, zenére s általán az egész népköltészetre. Nem lehetetlen, hogy a tiszta esztétikai és szépirodalmi célzat mellett ennek a gondolatnak is része van a szerkesztésekben; de hogy a szöveg-módosításokat és szöveg-javításokat főleg ez a romlási elmélet szülte, azon egy pillanatig sem kételkedhetünk.

A *rontás* gondolatával elszórtan, egy-egy odavetett mondatban és jegyzetben a legkülönfélébb íróknál s a legkülönfélébb helyeken találkozunk. A népköltészetre vonatkozólag ezta gondolatot a legelősebben *Gyulai* Pál körvonalazta.²⁹ Szerinte népdalgyűjteményeinknek legalább is egy harmadrésze romlott dalokból áll s nem ment e hibától se Erdélyi, se Kriza gyűjteménye. „Az ily dalok felvétele sokasítja ugyan a dalok számát, de rossz hirbe hozza a népdalt, melytől némelyek különben is hajlandók megtagadni a valóban aesthetikai becsű compositiót. Mindenesetre a tényt meg kell jelölni, mint a népdal változása és romlása egyik jelenségét, de magát a dalt mindig jobb mellőzni.“ És alább: „A mi gyűjteményünk sem ment ugyan egészen e hibától, figyelmetlenségből ide is csúsztak be ily teljesen megromlott dalok, kivált a második kötetbe, de nagyban ragaszkodtunk az elvhez, melyet a későbbi kötetben még szigorúbban szem előtt fogunk tartani.“ Hasonló szellemben, sőt határozottabban: a kijavítás és helyreigazítás kötelességét is hangsúlyozva, nyilatkozik erről *Gyulai* Pál még 1901-ben is.³⁰

Nagyon fontosak ezek a nyilatkozatok, nemcsak a *Gyulai* Pál szerkesztette gyűjteményekért, hanem minden utána jövőért. *Gyulai*

²⁹ Magyar Népköltési Gyűjtemény I. köt. (Pest. 1872.) 581. és köv. I.

³⁰ Magyar Népmese-gyűjtemény. Kiadta Arany László. (Budapest, 1904.) Bevezetés.

Pál ugyanis e sorokban programot ad, nemcsak magának, hanem összes utódainak, a melyet csakugyan követtek is az egymás nyomába lépő gyűjtők és szerkesztők, még ha nem tartoztak is a Kisfaludy-Társaság köréhez.

Az idetartozó hiányokat, mivel az újabb gyűjtők és szerkesztők e tekintetben nem olyan őszinték, mint a régiak, egyenként kimutatni nagyon nehéz. Magát az elvet sem találjuk meg többé abban a határozott fogalmazásban; de hogy mind máig él, annak kétségtelen jele, hogy az elvből fakadó szerkesztések, módosítások sem szűntek meg.

Említettem már *Bartalust*, a ki, mint Gyulainak hű tanítványa, arról beszél, hogy a székely dallamok nem egyebek, mint a magyarországiak *elferdített* változatai. Újra felhozhatom azt az előbb említett akadémiai kiadványt is, a melyben Lönnrot Illésnek nemcsak *szerkesztői* működése van dicsőítve, de helyben vannak hagyva kifejezetten a *szöveg-változtatásai* is, azon a czímen, hogy Lönnrot munkája kongeniális volt a nép lelkével. Sőt, bár hihetetlen, még a történeti népköltés közléseinél is megtaláljuk ezt a teljesen tudománytalan szellemet. Nem *Thaly* közléseire gondolok, ámbár, úgy látszik, arra is gondolhatnék; sem *Káldy* kurucz dalaira, a melyekre éppen gondolnom kellene; hanem egy másik, újabban megjelent akadémiai kiadványra, amely a Vietoris-kódex dallamait kiigazítja, azzal a gondolattal, hogy a kódex írója nem ismerte a hangjegyűl használt betűket.³¹ És gondolok a legrégibb népdal közlőjére és bemutatójára, a ki saját bevallása szerint megváltoztatta az eredeti ritmikai beosztást, mivel azt „népdalköltészetünkben eddig ismeretlen kombináció“-nak tartotta.³²

De hogy a legújabbat említsem, megtaláljuk ennek a szellemnek egy kissé módosult formáját abban a diák-gyűjtő mozgalomban is, mely éppen most készül országos arányokat ölteni. Ennek lelke és szellemi vezetője, a sok helyes és mindenkitől elfogadható elvi nyilatkozat között egyszerre csak ezt a kijelentést teszi: „félő, hogy a folklorista valamely jelentéktelenebb tudományos szempontnak lesz a rabja s csupa olyan adalékkal terheli meg kötetét, a melyet már nem „népköltési gyűjtemény“-ben keres a kutató.“³³

³¹ Dr. Fabó Bertalan: A magyar népdal zenei fejlődése. (Budapest, 1908.) 97 és köv. l.

³² Ethnographia 1904. évf. 121. l.

³³ Ethnographia 1914. évf. 147. l.

Rosszul esik ezt a kijelentést hallanunk, különösen attól, a ki eddig úgy elméletben, mint gyakorlatban a néprajzi és tudományos szempontoknak leghatalmasabb védője volt s a kinek e nemű munkássága éppen ezért nemcsak külső sikerekben, de belső értékben is minden másénál tökéletesebb. Úgy látszik, őt is utolérte a fátum, mely Erdélyi János óta üldözi és kényszeríti a Kisfaludy-Társaság szerkesztőit, hogy a tudományos és szépirodalmi szempontok közt ingadozva, ha lehet, alkudjanak meg 50 perczentre.

Ez a szomorú eset mindennél ékesebben hirdeti, milyen végzetes hiba történt, mikor a Tudományos Akadémia letette a népköltés gondjait s ezzel útat nyitott a legkülönfélébb szempontok érvényesülésére, a melyek mind megelőzték azt a tudományos szempontot, melynek igazság szerint minden más előtt kellene állnia.

A dologban ugyanis az a legszebb, hogy mindazoknak, a kik Gyulai Pál előtt és után népköltési adalékok romlásáról beszélnek s ennek alapján a kihagyást vagy a szerkesztések és javítások szükségét hirdetik, alapjában véve igazuk van. A nép a felülről hozzá lekerülő anyagot tudatlanságból tényleg elferdíti, a régibb keletűeket feledékenységéből csakugyan nem előnyösen elváltoztatja, esetleg el is rontja; sőt az is kétségtelen, hogy egy időben egymás mellett élnek a nép közt a romlott és kevésbé romlott szöveg-változatok s teljes és hiányos szerkezetek. Erre nézve csupán annyi megjegyzést tehetünk, hogy Gyulai Pál, a szigorú kritikus és kényes izlésű esztétikus, kétségtelenül tulságos szigorral ítélte meg a nép egyszerű, sokszor természetesen primitív elme-termékeit; a minek különben az a romantikus köd is az oka, mely a népköltészetet, mint valami csudás, soha nem látott tökéletes jelenséget, vonta be. Egyébként a romlások tényét el kell ismernünk s ha ezt elismerjük, a javítások elől sem térhetünk ki.

A baj nem is ebben van: nem a tények megállapításában, hanem a felcserélt czélok nyomába lépő felfordított sorrendben; s nem a tudományos igazság hangoztatásában, hanem a módszeres eljárásban. Mi ötven év óta úgy járunk el s az újabb ötven év alatt is úgy készülünk eljárni, hogy a *későbbi* feladatokat erőlködünk elvégezni, mielőtt a mindent megelőző, mert minden másnak alapjául szolgáló tudományos munkát elvégeztük volna. Más tudományágaknál, pl. a klasszika-filológiában egy szót is kár volna vesztegetni arra az elemi igazságra, hogy az adatgyűjtő munkásnak nincs joga semmiféle szerkesztésre és javításra, mert az egy későbbi feladat, a melyet azonban csak akkor lehet megoldani, ha az összes

romlott és nem romlott változatok a maguk érintetlen, minden gyűjtői beavatkozástól ment alakjukban előttünk állanak.

A népköltési adalékok gyűjtőit Gyulai Pál arra biztatja, hogy a romlott dalokat egyszerűen hagyják ki gyűjteményökből; a hibás szerkezetű, vagy rossz előadású meséket javítsák ki és igazítsák meg. Ezzel kétségtelenül megjavítja az általános benyomást s a valóságnál szebbé teszi a magyar népköltészetet, jólehet tudományos jellemzéséhez hozzá tartozik *minden jelenség*, akár rútitja, akár szépíti, akár becsületére, akár szégyenére válik a magyar népnek. És valóban népköltési gyűjteményeink összes gyűjtői és kiadói e szerint is járnak el. A szépirodalmi felfogásnak vagy a művelt közönség izlésének meg nem felelő adatokat egyszerűen elhagyják; a hibásnak vélt vagy romlottnak tartott változatokat és szövegeket az asztaliókba zárják s elének csak az általuk helyre szerkesztett és véleményük szerint megjavított szövegeket találják, melyeknek ilyen körülmények között sem helyességét, sem helytelenségét megítélni nem lehet.

Ezen a lehetetlen állapoton az újabb gyűjtői mozgalom, ha jól vettem ki, úgy akar segíteni, hogy az összes gyűjtött változatokat irattárba teszi, bizonyára tudósok használatára; a megszerkesztett és megszépíttetett darabokat pedig nyilvánosságra hozza, valószínűleg a nagyközönség számára.

Ez a kétségbeesett eljárás is annak -a kényszerű megalkuvásnak a következménye, a mely egyszerre két urat akar szolgálni: előbb a szépirodalmat s aztán a mennyire lehet, a tudományt. Az ember esze megáll, hogy miért nem lehetett eddig s ha eddig nem lehetett, miért ne lehetne most és a jövőben a dolgok természetes rendjét helyreállítani. Vajjon micsoda végzetes balvélekedés akadályoz annak a felismerésében, hogy a *gyűjtés* és *közlés* munkájának, eltekintve minden más céltól és szemponttól, csak tudományos célból és filológiai módszerrel szabad történnie!? Az így gyűjtött anyagból kiválaszthatná minden más szempont, a szépirodalomtól kezdve egészen az üzleti vállalkozásig, a maga különleges szükségletét, a nélkül, hogy afféle teljesen tudománytalan, sokszor erőszakolt és porhintő eljárásra kényszerülnék, a minőre most rá vagyunk szorulva, ha gyűjteményeink tudományos jellegét is valamennyire meg akarjuk óvni a szépirodalmi mellett. Mert a tudományos szempont kereteibe minden más szempont belefér; fordítva, a mint a példák és esetek mutatják, szembe kerülünk a legegységesebb igazságokkal. Nekem is pld. *Eredeti Székely Dalok* című gyűjteményem egyes darabjait akarva nem akarva meg kellett rövidítenem; sőt az egyik sort: *Egye fene*

a zsidókat rakásra, mivel a kiadás dalárdák s általában a nagyközönség számára történt, ki is kellett igazítanom. A fonákság azzal kezdődik, a mikor az így, szépirodalmi vagy művészi célból, nagy közönség számára készült gyűjteményeket *más hiányában* kénytelenek vagyunk tudományos célra használni.

3. *Hamisítások.* — No, és végül vannak nyilvánvaló hamisítások is. Olyan esetek, a melyekre tulságosan szép elnevezés volna akár a szerkesztés, akár a módosítás vagy javítás; a melyeknek nem igen lehet semmi *elvi* mentségét találni, mivel legtöbbször valaminő személyes gyöngeségből, esetleg helyi, alkalmi okokból fakadnak.

Bár a tényeken semmit sem változtat, jól esik tudnunk, hogy a népköltési gyűjteményeinkben előforduló hamisítások csak a legritkább esetben rosszhiszeműek; a legtöbbször félrecsúszott jószándék s még többször kényszerűség szülte azokat. *Nemzeti* és *családi* hiúság nem igen rútítja a mi népköltési gyűjteményeinket, mint azt a velünk együtt élő nemzetiségek kiadványaiban és sajnos, a mi történeti kiadványainkban is néha találjuk. A *személyi* hiúság nyomait már jobban észre vehetjük s fel-felüti utálatos fejét az üzleti érdek is.

Bizonyára sokan meglepődnek s nem tartanám lehetetlennek, ha visszatetszést szülne is az a megállapításom, hogy összes népmese-közléseink többé-kevésbé hamisítva vannak. Ennek első sorban az a nehézség az oka, mellyel a népmese-gyűjtés jár.

A régebbi gyűjtők nem sokat törődtek a népmese-gyűjtés módszerével. Meghallgatták, vagy másokkal meghallgattatták a mesélőt s egy-két feljegyzést téve a népmese tárgyi menetét illetőleg, íróasztaluknál *megírták* a népmesét, a mint isten tudniok adta: egyik sikerültebben, a másik gyengébben. Ezekben a mesékben az egyes szavakhoz, kifejezésekhez, stílusbeli sajátságokhoz és a mese tárgyába illesztett részletekhez a legtöbb esetben a népnek semmi köze, mert tőle legfennebb csak a mese csontváza származik. Nem nehéz erről bizonyosságot szereznünk, csak nézzük régebbi mese-közléseink nem népi szavait és kifejezéseit, erőltetett irodalmi mondatszerkezeteit! A nehézség abban van, hogy még a nem gyanús kifejezésekről és részletekről sem tudjuk bizonyosan: eredetivel van-e dolgunk vagy csupán egy véletlenül jobban sikerült népies utánzattal?

Újabbán sok szó esett *Kriza* népmeséiről.³⁴ A nélkül, hogy az elég élesen folyt, mégis nyitva maradt vitában a döntő szerepét

³⁴ Ethnographia, 1812. évf. 368., 369. l., 1913. évf. 53., 55., 57. l.

magamra akarnám venni, teljesen meg vagyok győződve arról, hogy e tekintetben Kriza is csak úgy járt el, mint a többiek. Feljegyezte a mesélő elmondása közben vagy után a mese vázát, s akkor vagy később *megírta* a mesét, a mint isten tudnia adta. Nem lehetetlen, hogy különböző szerkezeteket is olvasztott egybe; de hogy oda nem való részleteket csakugyan toldott bele, eltűrülhetetlen nyoma maradt a haricska puliszka készítésének leírásában.³⁵ Bármily ügyesen is van ez a mese menetébe beillesztve, s bármily gyorsan is igyekszik a mesélő rajta túl lenni, kétségtelenül példátlan a tiszta népi mesében az ilyen részletező leírás, kivált olyan dologban, a mit a mesélő is, hallgató is annyira ismernek, hogy már ezért is felesleges róla hosszan beszélni. Ez a rész az irodalom számára készült, a mívelt olvasó közönség gyönyörűségére, s ha szabad a minden tekintetben kicsinyt, a minden tekintetben nagyhoz hasonlítani, ugyanazt célozza, a mit Achilleus paizsának leírása az Iliásban.

Nincs ebben semmi csodálatos és semmi hihetetlen: abban az időben a népmese-gyűjtésnek és közlésnek ez volt külföldön is elismert és kipróbált módja s ennél jobb vagy tudományosabb eljárást se nem ismertek, se szükségét nem érezték. Ha mégis úgy érezzük, hogy Kriza meséi a tiszta népiességben minden másnál tökéletesebbek, egyszerűen onnan van, hogy ő mindenki másnál jobban ismerte a népet; s a székely népnek nemcsak nyelvébe és stílusába, de a mi sokkal nehezebb: *észjárásába* is annyira beleélte magát, hogy mukája valóban kongeniális volt a nép lelkével.

Tán nem tévedek, ha ebből a körülményből magyarázom azt a bátortalanságot, mellyel Kriza meséinek kritizálója csupán a tény jelzésére szorítkozik s észrevehetőleg kerüli magának az eljárásnak határozott kárhóztatásait. Pedig egészen nyugodtan megtehetné. Ezeknek a meséknek az *eredetisége* a tudomány szempontjából semmivel sem igazabb, mint a többieké; Kriza eljárása a tudomány előtt semmivel sem megbízhatóbb, mint elődeié. Nála nem a módszeres eljárás lett tökéletesebb, hanem az utánzás (hamisítás) sikerült jobban. És bár kétségtelen, hogy Kriza meséiből, így a mint vannak, a székely nép tehetségére is vonhatunk le következtetést, de első sorban és főleg, ezek a mesék is csak az *író* mesélő képességét hirdetik és nem a *népét*. Én e tekintetben most csupán egy vonásra kívánok rámutatni: e mesék feltűnően szellemes és talpraesett nyelvére s szinte tulzottan keresett népiességére. Minden bámulatom és el-

³⁵ Kriza János. Vadrózsák. (Kolozsvárt, 1863.) 398. l.

ismerésem mellett is eszembe jutnak azok a magyar nyelv tudósok, a kik könyvből tanulván a magyar nyelvet, mindig és mindenütt a legsajátosabb és legkörmönfontabb magyarságú kifejezésekkel élnek, úgy, hogy e tekintetben magyarosabbak a született magyarnál. Kétségtelen jel a többiek mellett ez is Kriza öntudatos, célzatos eljárására.

Természetesen ezt csak a tiszta tudományos szempont világánál látjuk így. Mihelyt nyelvi, szépirodalmi, esztétikai, vagy csupán néprajzi oldaláról tekintjük is a dolgot, Kriza meséinek zamatos nyelvezetét, eleven menetét, jóízű kiszólásait és általában zavartalan tisztaságú népiességét minden dicséretünkre érdemesnek ítélni. Feltétlenül örök dicsősége Krizának, hogy az utána jövő, már tudományosabb szándékú és tökéletesebb módszerrel dolgozó újabb gyűjtők sem voltak képesek a népmese-gyűjtés problémáját sokkal előbbre vinni, mint ő tette a maga fogyatékos eljárásával.

Semmivel sem vitték előbbre pld. a Kisfaludy-Társaságnak Gyulai Páltól szerkesztett kötetei. Arany László megírta népmesei szépirodalmi szempontból mind azt a méltánylást megérdemlik, mellyel a szerkesztő nekik adózik; hogy tudományos szempontból mennyire nem használhatók, arról maga a hozzájuk írt bevezetés bőven felvilágosít. Érdekes különben ez a bevezetés azért is, mert ebből láthatjuk, hogy Gyulai Pál ebben a kérdésben 1901-ben is csak ott volt, a hol 1872-ben.³⁶

Az újabb gyűjtők megpróbálták a mesemondó után gyorsírás segítségével szóról-szóra menő másolatokat venni; egyesek külföldi példák után fonografba mondatták a meséket. Összes népmese-gyűjteményeink között a legtöbb hamisítást abban találjuk, a melyik érdemet akart magának szerezni azzal, hogy sztenografálta a meséket.³⁷ Ennél csak az a gyűjtemény lehetne tökéletlenebb, a melyek fonográfba mondattak.

A mesegyűjtés tudományos problémája ugyanis abban áll, hogy az eredeti népmesét se megírni, se felmondani, se lediktálni, se fonografba énekelteni nem lehet. A régi meseírók maguk hamisították, az újabbak a néppel magával hamisítatják az adatokat: mikor a mesélőt meglepik, sarokba szorítják, vagy pódiumra

³⁶ Magyar Népmese-gyűjtemény. Kiadta: Arany László. (Budapest, 1904. Bevezetése Gyulai Páltól.

³⁷ Ld. részletes bírálatomat a Magyar Népköltési Gyűjtemény VI. kötetéről. Erdélyi Múzeum 1906. évf. 156. l.

állítják, de minden esetben olyan szokatlan helyzetbe hozzák, a melyben mond olyanokat, a miket maga se hallott s csinál olyan kitételeket, a melyeken nyugodt, rendes körülményei közt maga is bámulna.

Mindennél jobban mutatja ez, hogy a mesegyűjtés, de általában a néptől való mindenféle gyűjtés, tudományos munka s nem ünnepi sport vagy szűnidei szórakozás. A néptől lehetőleg észrevétlenül *el kell lesni* az adatokat. Ezt egy-két kirándulással elintézni nem lehet, hanem lehetőleg együtt kell élni a néppel és annyira megnyerni bizalmát, hogy kinyissa és a maga természetes közvetlenségében mutassa lelkének legtitokzatosabb rejtekeit.

Egy páran legújabb gyűjtőink közül tudják ezt és meg is próbálták ezen az úton minél közelebb jutni a mesegyűjtés tudományos problémájához. Hogy fáradozásuk mennyire sikerült és mennyire nem, arról ítéletet mondani jelenleg nincs módomban.

Hasonló természetű hamisításokat találunk gyűjteményeink zenei részében. Itt a hamisítás oka elsősorban a hangjegyzírás tökéletlensége, de hozzájárul ehhez egyesek gondatlansága és felületessége is.

Köztudomású, hogy a zenei gondolatokat az elfogadott nemzetközi hangjegyzírás még ma se fejezi ki oly tökéletesen, mint pld, a betűírás a szóbeli gondolatokat, bár erről is tudjuk, mily tökéletlen képét adja az élőbeszédnek. Minél messzebbre megyünk vissza, annál nagyobb e tekintetben a tökéletlenség. Azt a pár ránk maradt görög zenei példát s a középkor neumákkal jelzett darabjait e miatt nem fogjuk soha kielégítő módon megismerni.

Mi magyarok a hangjegyzírás fejlődésében is egy-két századdal mindig el voltunk maradva a külföldtől. Tinódi idejében pld. már sok minden kifejezésbeli eszköz ismeretes volt, a melyeknek nála nyomát sem találjuk. Liszt Ferencz e miatt tarthatta az ő dalait lassú menetű, egyházas jellegűeknek s Mátray Gábor ezért járhatott el vele olyan önkényesen, a hogyan eljárt.

Legbecsesebb hangjegyes gyűjteményünknek, a Palóczy Horváth Ádám Ötödfélszáz Énekének olyan fogyatékos a hangjelzése, hogy nem világosít fel sem az időmértékről, sem a hangnemről, sem az ütemfajról, sem a ritmusról, csupán a dallami menetőről tájékoztat, de a kereszttek és b-ék, még a zenei kulcsok hiánya miatt arról sem mindig pontosan. Ebből következik, hogy mindenki, a ki ebből a gyűjteményből merített, a maga képére formálhatta megfejtett adalékait. Bartalus István feltétlenül óvatosabban járt el, mint Káldy Gyula, a ki kurucz dalainak nagy részét innen vette s a lehető legnagyobb

szabadsággal toldta-foldta, cserélte-berélte a szövegeket és dallamokat s végül elárasztotta az egészzet azzal a koriiambus-rítmussal, a mely Palóczi Horváth Ádám idejében csak szórványosan fordult elő, s melynek szinte vészthozó egyeduralmát csupán Fogarasi János és a nyomába lépő Arany János elmélete teremtette meg.³⁸

A hangjegyírás tökéletlenségéből eredő ferdtések és himisítások mellé járul az idegen ajkú és lelkületű zenészek és karmesterek garázdálkodása is. Éles hangon szól erről már *Fogarasi* János, a ki zeneileg is képzett ember volt: „Hozzátok szólok, avatottak! mert a himpellérek még csak le sem tudják írni — a hallották eredeti szép magyar dalt, annyival kevésbé képesek igazi jellemét felfogniok.“ Egy hangjegyes példát is közöl, ezzel a megjegyzéssel: „Többet is adhatnék, de *exempla sunt odiosa*“.³⁹ Tud erről *Erdélyi* János is, bár nem volt zenei szakember, a mint ebből a mondatból látszik: „Az Académia szíves készséggel hajlott a kérelemre s egy újabb indítványt küldött át a Kisfaludy-Társasághoz, miszerint a gyűjtendő népdaloknak, a mennyire lehet, zenéjökre is fordítná gondjait és figyelmét, hogy a magyar népköltészetnek ezen lényeges és jellemző vehiculumának több becses példányai nemcsak az elfeledéstől megóva, a mívelt közönség ismeretére jöjjenek, hanem ahhoz értők által s tökéletes magyar szellemben szerkesztve, a már nagy számban kijött s *jobbára idegen hangművészek által elferdített dalok sorára ne jussanak!*“⁴⁰

Csak az a kár, hogy ez a helyzet Fogarasi és Erdélyi felzólalása után sem sokat javult. Valami végzet lebeg felettünk, hogy a kik szeretik és művelik a magyar dalt és magyar zenét, azok rendszeren fogyatékos tudásuak az általános zenetudományban, viszont a kik ebben tökéletesek, azoknak a lelke idegen a magyar zenétől, a melyet meg nem érve, akarva, nem akarva, meghamisítanak. Mily lealázó tudnunk, hogy dalköltőink legnagyobb része Egressy Bénitől a jelenben legdivatosabbig, nem maguk teszik hangjegyre nótáikat, hanem ezt a feladatot bizonyos napszám mellett kénytelenek mindenféle zongoramesterekkel és karnagyokkal végeztetni! Ki áll jól ilyen körülmények között, hogy a leírt hangjegyek minden hamisítás nélkül, filológiai pontossággal adják-e vissza az eredeti zenei gondolatot!?

³⁸ „— de ápoljátok, hévvel ápoljátok a legendezőket (coriambus), mint honfitársatokat, mint testvértetek.“ Fogarasi János: A magyar nyelv szelleme. I. köt. (Pest, 1843.) 387. l.

³⁹ Fogarasi János. A magyar nyelv szelleme. I. köt. (Pest, 1843.) 387. l.

⁴⁰ Erdélyi János. Népdalok és Mondák. (Pest, 1846.) Előszó.

Ez a baja magyarság tekintetében igen jóakarató gyűjteményünknek, a Szini Károlyénak. Ő ugyan maga hangjegyezte a dallamokat, de oly fogyatékos tudással, hogy erőlködései a felütésekkel és pauzákkal, a hogyan ő a magyar *rubatót* jelezni igyekezett, ha nem volnának megindítóak, nevetnünk kellene rajtuk. Ezen a színvonalon állanak azok a népzenei közlések is, melyek főleg az Ethnographia régebbi évfolyamaiban elszórva megjelentek. Az újabbak igyekeztek tökéletesedni, de a teljesen megbízható, mindenféle tudományos feltételt megvalósító közléstől még messze járunk.

Nehezítik a feladatot azok a sajtóságok, a melyek nemcsak a magyar zenében, de minden primitív népi zenében megvannak, s a melyeket a műzene számára készített hangjegyírással lehetetlen vissza adni. A nem temperált zenei és énekhangok, melyeknek nincs helyük a vonalrendszerben; a rubató időmérték, ritmus és előadásmód, a melyeket újabban kezdtek jelezni, de csak szóval, és a nélkül, hogy különféle fajtáira tekintettel lennének.

Csak magyarázza, de egyáltalában nem mentheti gyűjteményeink e nemű fogyatékoságát az a körülmény, hogy e részben a külföldi gyűjtemények se állanak sokkal előbb, mint a mieink.

Nem tudom, helyesen teszem-e, de ide a hamisítások közé sorolom azt az önkényes, legtöbbször csupán mende-mondán alapuló eljárást is, melyekkel gyűjtőink az egyes adalékok *korát, keletkezési körülményeit* meghatározzák. Az önkényes kor-megállapításban Thaly volt a nagymester, de rajta kívül akadtak mások is, a jelen adalékainak gyűjtői között is.

Mit higyjünk pld. abból a valószínűtlen hagyományból, hogy egyes betyár-, vagy zsványdalainkat maguk a hősök csinálták magukról a síralomházban? Ha véletlenül egygyel meg is történt volna, abból rendszeres eljárást, úgyszólván népszokást csinálni, egyszerűen lélektani képtelenség. Nem sokkal lehet ennél erősebb alapja Thaly azon feltevéseinek sem, melyekkel egyes költeményeket Bezerédynek, Rákóczinak vagy Bethlen Gábornak tulajdonít. Mert hiszen még a versfőkke foglalt név sem mindig a szerzőt jelenti.

A nép minden elmetermékét nagy előszeretettel kapcsolja ismert helyekhez és személyekhez. Az effajta bemondásokat készpénznek venni s rá építeni, a legnagyobb fokú naivság és tájékozatlanság.

Ha ezek és az ezzel összefüggő dolgok tán inkább a Magyarzatok és Jegyzetek közé tartoznának is, okvetlenül itt kell tárgyalnunk azt a kérdést: vannak-e gyűjteményeinkben *öntudatosan be-csempészett* műköltői alkotások? S ha vannak, mit kell róluk mon-

danunk? Tudjuk, hogy ez a vád legutóbb Thaly Kálmánról is felmerült, de az effajta hamisítások külföldi nyújteményekben sem példátlanok.

Úgy gondolom, hogyha ebben a legsúlyosabb kérdésben igazságot akarunk tenni, a dolog végét ott kell megfognunk: mi volt e tekintetben az egykoruak felfogása?

Nem kell sokáig keresgélni a bizonyítékok után, hogy a műköltészet a népköltészetet ősidóktól fogva közprédának tekintette. Nemcsak költői tárgyakat vett tőle szabadon; olyan formán, mint a hogy Shakespeare megdézsmálta elődei meséit s Arany János kegyeltes szívvvel átvette Ilosvai Toldiját, hanem azon jóval túl; a költők a maguk alkotásaiba a legnagyobb bátorsággal illesztettek be a népköltészetből, akárhányszor csak úgy nyersen, egész részleteket és sorokat vagy legalább gondolatokat és kifejezéseket. A mi irodalmunkban pld. nemcsak a népköltészet, de általában az irodalom szempontjából is, nagyon tanulságos volna kimutatni: mi a néptől való nyers átvétel Palóczy Horváth Ádám, Csokonai, Kisfaludy Károly, Czuczor, sőt még Petőfi népdalaiban is? Mert pld. Pálóczynál s tán még inkább Czuczornál, az első tekintetre észrevehetjük azt a kedvelt eljárást, hogy felvesznek a néptől egy közismert népdalsort de néha egész szakaszt is, s ahoz hozzá költik a többit.

Ha ezt megengedett, lehető eljárásnak tekintették, ehhez már csak egy lépés volt, a mikor a műköltő, a helyett, hogy a népi terméket a magáéhoz csatolta volna, a népköltészet tömegébe rejtette a maga csinálmányait. A két eljárás közt csupán mennyiségbeli különbség van, semmi minőségi nincs, s így erkölcsi megítélése is alapján ugyanegy. És erre az esetre is egész sereg példát találunk. Így tettek az összes ismert és nem ismert költő-szerkesztők Homerosztól Lönnrott Illésig; aki magát egynek érezvén a néppel és ebből ugyanazon jogokat merítvén maga számára, a mit a népénekeseknél tapasztalt, úgy feleresztette lírai lével a Kalevala a nélkül is ösztövép epikai vázát, hogy most zavarban vagyunk: mit írjunk ebből a költő-szerkesztő és mit a finn népköltészet rovására?

Ehhez még csak egy újabb lépés és benne vagyunk a közönséges irodalmi hamisításokban. A mi irodalmunkban nevezetesebbek: a corvin-codexek hamisítása; a híres Karacsay-codex és társai, melyekből *Somogyi* Antal Régi Magyar énekei és a zilahi Tuhutum-émlék székely betűs felírásai születtek; Gelenczei Szőke Ambrus töredékei 1662-ből;⁴¹

⁴¹ L. Gróf Kemény József: Egy régi Székely Poeta Emléke. Tudományos Gyűjtemény. 1830. VI. köt. 125—127. I. V. ö. Egyetemes Philologiai Közöny. 1911. évf. 300 l.

s ide kell számítanunk szegény *Wlislöcki* Henrik szerencsétlen esetét is, bár a német irodalomban történt a leleplezése.

A szorosan vett magyar népköltési gyűjteményekben ily nyilvánvaló hamisításokat nem tudunk kimutatni; de vannak jelek és apró tünetek, amelyek méltán felébresztik a gyanút s ily dologban, mint a női becsületben, már ez is éppen elég. Így merülhetett fel a vád Thaly ellen s még sokkal inkább felmerülhet fegyvertársa, a kurucz dalok zenei kiadója, Káldy Gyula ellen. Erősen táplálják a gyanút egyebek mellett azok a sokszor zavaros, néha bizonytalan s nem ritkán teljesen hiányzó forrásjelzések, melyekben igen sűrűen szerepelnek névtelen öreg színészek és koldusok, a kik már akkor, a közlés idején, halva voltak.⁴² A legnagyobb valószínűséggel ide kell sorolnunk íj. *Jeszzenszky* Károly leginkább egyházi és történeti énekközléseit is, melyeknek legismertebb darabját, a *Gályarabok énekét*, Káldy is felvette hangjegyes gyűjteményébe.⁴³ De kár volna kihagyni a sorozatból a Gyulai Pál-féle Magyar Népköltési Gyűjtemény 3-ik kötetét, a melynek egyik gyűjtője ellen olyan alakban merülhetett fel a vád, a mely már nemcsak a gyanút ébresztheti fel, de sajnos a teljes bizonyosságot is megközelíti.⁴⁴

Nem volnánk igazságosak, ha a felsorolt eseteket mind egy kalap alá vennők. Éppen azért fogtam egy csokorba a tárgyilag is különböző, részint már kisült, részint csak erősen gyanús eseteket, hogy köztük igazságot tehesünk. Mert kétségtelen, hogy míg a Karacsay-codexet és társait a legrútabb üzleti szédelgés hozta világra, addig a hamis corvin-codexeket és szegény *Wlislöcky* becsempészett cigánydalait, ha meg nem is bocsátható, de emberibb gyöngeség szülte: a felfedezés hamis dícsőség-vágya. Gróf Kemény Józsefet valószínűleg a családi és személyi hiúság tüze fűtötte; de lehet, hogy őt is, mint Thalyt, Macpherson és Lönnrott babérai csábították s a különféle czélok szerencsétlenül összezavaró és összezeserelő felfogás ejtette meg, mely már Komárom megye felhívásában ott lappang, mikor az akadémiát *népdalok készítésére* kéri s nem szünt meg ma sem, a mikor a népköltés ügyét hivatalosan attól féltik, hogy „*valamely jelentéktelenebb tudományos szempont*“ kárt teszen benne.

⁴² Thaly Kálmán: Adalékok a Thököly- és Rákóczi-kor irodalomtörténetéhez. I. köt. (Pest, 1872.) VII–VIII. l. — Káldy Gyula: Kurucz dalok. (Budapest, 1892.) Bevezetés. — V. ö. Budapesti Szemle. 127. köt. 292 és köv. l.

⁴³ Íj. Jeszenszky Károly: Régi hangok. (Budapest, 1890.) és egyes közlései az egyházi lapokban.

⁴⁴ Erdélyi Múzeum, 1888. évf. 498 l. — V. ö. Egy. Phil. Közl. 1889. évf. 409 és 506 l.

Egyébként, ha Thalyról egészen biztosan kisélné, hogy között adalékai közé saját költeményeiből csusztatott egyet-egyet, bár a *tudomány* előtt semmi mentségre sem számíthat, *erkölcsi* tekintetben feltétlenül javára esik, hogy ő ezt kétségtelenül a névtelenségnek ama szerénységéből tette, a mely a multban annyi népi és nem népi költeményt szerző nélkül hagyott. Legyen szabad bizonyosságul még egyszer és utoljára magamra is hivatkoznom, aki szintén minden kaján indulat nélkül rejtettem 3 ének-szöveget és 1 dallamot az erdélyi ref. énekeskönyv anyagába. A saját tehetségében való kételkedés, elfogulatban, minden személyes vonatkozástól ment bírálat vágya és ehhez hasonló lelki állapotok szülő okai a névtelenségnek a költészetben s igen sokszor még a tudományos irodalomban is. Thaly hibája ismét csak az a tévedés, a mely ebben az ügyben, mint valami Wagneri leitmotivum, állandóan újra meg újra visszatér, hogy t. i. összezavarta a tudományos és szépirodalmi czélokat.

Káldy Gyuláért és a többiekért már nem merném ennyire tűzbe tenni a kezem. *Káldy* neve ugyanis a hamisításoknak egy olyan fajtájára vezet át, a mely ebben az ügyben a legmenthetetlenebb s éppen azért a legviisszatasztóbb. 1892 körül, éppen a Kurucz-dalok megjelenése idejében történt, az akkori napi lapok bőven tárgyalták, hogy *Konti József*, a népszínház karmestere, bepörölte *Káldy Gyulát* azért, hogy *Kis ablakom be van nőve virággal* kezdetű népdalát *Kolozsváry Gyula* álnév alatt kiadta. A külső szakértőkkel megerősített ítélő bíróság előtt egyik se tudta igazát bizonyítani; sőt lassankint az kezdett kiderülni, hogy a pörre került nótát egyikük sem írta, hanem a népköltészetből csak úgy rövid úton a maguk neve után kebelezték, mint a saját tulajdonaikat. Azóta ez a minősíthetetlen eljárás közönségessé vált főleg üzleti czélból készült és kiadott népdal-gyűjteményekben.

Ha megnézzük a különféle kiadóknál megjelent 101, 102, 103 *népdal* című gyűjteményeket, bámulva látjuk, hogy egy-egy közismert eredeti magyar népdalt ketten, hárman is szereztek. Így pld. *Nádor Gyula* és *Huber Sándor* urak együtt szereztek a következő dalokat: *A faluban a legárvább én vagyok. Zavaros a Bodrog, ha megárad, Kéket nyílik a nefeletjs, nem sárgát.* A *Két szép lánya van a kapitánynak* szövegű népdalnak szintén két szerzője van: *Bandi Ede* és *Berényi Lajos*; de ezek is külön-külön szereztek a szóban forgó dalt, a nélkül, hogy egymás ihletéről tudtak volna. Sajnos, ismét ott szerepel a *Káldy Gyula* neve is *Szarvas Lajos* úrral együtt, de külön füzetben, mint egyik nagyon ismert népi

dal szerencsés szerzője: *Édes anyám, édes apám, csak az a kérésem.*

Pörre általában ritkán kerülnek ezek a dolgok. Valószínűleg azért, mivel ezeket a dupla szerzőjű népdalokat egyik szerző sem maga csinálta, hanem a népköltészet anyagából, mint gazdátlan birtokot, a maga neve után könyvelte. Mégis egy pár nóta-pör már volt. Egy alkalommal *Dankó Pista* 10 dalát kereste *Lengyel Miskán*, azonban mire tette került volna a dolog, csak *egynek* a bizonyítására vállalkozott: *Nem jó mindig minden este a faluba bejárni.* Pedig éppen ezt a népdalt rajta és ellenfelén kívül a füzetek tanúsága szerint még egy harmadik: *Nádor Gyul* is volt szíves szerezni.

Hanem ezek az esetek a dolognak, hogy úgymondjam: durvább fajtái, melyek első tekintetre megítélhetők. A magyar népdal öntudatos meghamisításának és kalóz módjára való eltulajdonításának vannak finomabb, rejtettebb alakjai is, a melyek éppen azért gonoszabbak, mivel sem a felismerésük, sem a bizonyításuk nem olyan magától értetődő, nem olyan könnyen eligazítható. Vannak *óvatos* népdal-szerzők és kiadók, a kik egy két ütemet változtatnak a népi dalon, s csak azután lépnek fel *egyedüli* szerzőül. Ilyen pld. a *Zimberi zombori szép asszony* *Lengyel Miskától*, a mely egyerűbb és nemesebb formában ismeretes már az 1865-ben kiadott *Szini Károly-féle* gyűjteményből, a mikor *Lengyel Miska* nemcsak cigányprimás, de még panarámás sem volt, hanem legfennebb iskolába járt. Az *óvatosabbak* a régi dallamhoz új szöveget írnak vagy íratnak, s úgy vezetik félre szerzőségükkel a világot. Így találjuk többek között ismét *Szini* gyűjteményének egy másik dallamát (*Arrra járunk, arra*) *Csengery Gyulának*, az egyik gyűjtemény *szerkesztőjének* a neve alatt. A *még óvatosabbak* nem merik magukat szerzőül szerepeltetni, hanem megleégesznek ezzel a szerény jelzéssel: *Népdallamok után: Lengyel Miska, vagy gyűjté: Palotássy.* Hogy az első kifejezés mit jelent, nehéz megmondani; épp úgy nehéz felelni: hogyan lehet mindenkitől ismert és gyűjteményekben többször megjelent dalt *gyűjteni*?

Megtaláljuk ennek az ellenkezőjét is. Gyenge népdalköltők, hogy a portékájuk jobban kelljen, selejtes, nyomorék termésüket népi dalnak adják ki, elkeresztelve őket bácskai, bihari vagy éppen baka-nótának. Nagy szeretettel úzik a kótavásárló közönség méltó bosszuságára azt a szellemes fogást is, hogy közismert, jó hangzású régi dalok szövegét újra zenésítik s a maguk tehetetlen, értéktelen művét így sózzák a lépre ment vevők nyakába.

Megvallom, annak az örületes kavarodásnak, mely üzleti célból

készült népdalgyűjteményeinkből kiárad, lélektani okát mind addig nem ismerem, míg a legkülönösebb jelenségre rá nem jutottam. Feltűnt ugyanis, hogy egyik jónevű kiadónak (*Nádor*) minden felfelé és lefelé meő rokona elsőrangú népdalszerzőként szerepel. Továbbá észrevettem, hogy éppen a legrégebb és legszebb, legnépszerűbb népdalok felett olyan neveket olvasok szerzőkül, a kik ezen a világon soha se voltak élő emberek. Csak ekkor jöttem rá, hogy mind az a csalafintaság: hamis nevek, népdal-ferdítések, szöveg-cserék, álszerzők, szóval az összes hamisítások csupán üzleti érdekből történnek. A szerkesztők és kiadók ilyen fogásokkal: hamis nevekkal és hamis könyveléssel akarják elijeszteni a konkurrens czéget és konkurrens népdalszerzőket, hogy a kezüket ne merjék rá tenni arra a népdalra, melyet ők már egyszer jövedelmező alanyúl maguknak lefoglaltak.

Hát bizony: derék dolog, szép dolog, becsületes dolog! Többször és több helyen felemeltük ellene a szavunkat, én is, mások is, de minden látható eredmény nélkül.⁴⁵ Az üzlet üzlet. Ez ellen hiába szegezzük az irodalmi tisztesség szólamat. A mint a példák világosan mutatják: nem segít ezen már a bíróság sem. Egyedül a magyar népdalok tudományos czélból készült kritikai kiadása biztat némi reménnyel.

*

Ezzel a méla akkorddal be is zárhatjuk a hamisítások csoportját. Olyan mélyre jutottunk, hogy ennél alább már úgy se mehetünk. Legjobb, ha innen visszatérünk s egy pár összefoglaló megjegyzéssel ezt az egész, rám is, bizonyára az érdekeltekre is kellemetlen ügyet végleg befejezzük.

Végig úszva népköltési gyűjteményeink rengetegén, az igazsághoz híven hangsúlyoznom kell, hogy a felsorolt és pontokba szedett összes hiányok és fogyatékoságok nem minden gyűjteményben vannak meg egyformán. Egyes jobb köteteket már a tárgyalás folytán jeleztem; most újra kiemelem, hogyha gyűjteményeinket érték szerint rendeznők, egyik-másik magasan a többi fölé kerülne, mindenesetre önbecséért is, de kétségtelenül még inkább társai gyarlósága miatt.

⁴⁵ L. Budapesti Szemle 126. köt. 251 l. 127. köt. 295 l. — Ethnographia 1902. évf. 419. l. — Erdélyi Múzeum 1908. évf. 354. l. — Dr. Szászy István: Dallamlopás. Magyarország. 1903 szeptember 13, 18. — Elplagizált nótá. Ellenzék 1904 október 22. — Ujság 1901. április 13. — Magyarország 1900. április 13. és 1901 április 12. És a többi!

Ebben az egész ügyben éppen az a lehangoló, mert a fervtelen ingadozásnak, céltévesztésnek és szeszélyes kapkodásoknak éppen az a legbiztosabb jele, hogy még ugyanazon testületnek hiadványai is értékben egymástól annyira messze eshetnek. És hogy végre is: nincs egyetlen olyan kötetünk, a mely a felsorolt hibák és hiányok valamelyikében, igen sokszor a legtöbbjében, részes ne lenne.

Már a tárgyalás folyamán egy párszor jeleztem, hogy nem volt czélom *egyes* gyűjtemények *egyes* bibáinak a bírálata. Ha szabad úgy mondanom: népköltési gyűjteményeinknek mintegy a természetrajzát akartam megírni s a tapasztalt jelenségek lélektani magyarázatát adni. Ez meglévén, logikusan következnek minden egyes gyűjtemény minden egyes hibájának leltározása, lehető kiigazítása, szóval az a részletes, építő bírálat, melynek czélja volna hitelevesztett vagy hitelesevolt gyűjteményeinknek a kifejtett szempontok értelmében való restaurálása.

Ugyan ki vállalkozna erre a formájában kellemetlen, eredményében meddő feladatra? Az észlelt hibák és hiányok egyrésze kézzelfogható-, másik része valószínű, harmadik része vitatható s a többi körülbelül gyanus. Ez éppen elég arra, hogy népköltési gyűjteményeink tudományos hitele megrendüljön; arra, hogy ezek elintézésével, helyreigazításával, az elvesztett bizalmat mindenkinek közmelegnyugvására visszazerezzük, alig lehet reményünk. Ha más nem, a Thaly körül felviharzott vitatkozás is megtaníthatott rá, hogy olyan téren mozgunk, a hol külső bizonyítékok hiányában a legellentétebb állítások, felfogások sikerrel érvényesíthetők, a nélkül, hogy a már egyszer kikezdett ügyet, jelen esetben Thaly írói hitelét, egészsze lehetne varázsolni.

Bármily keservesen is essék: itt nincs más mit tennünk, mint az egész rosszul kezdett és rosszul folytatott ügyet a maga természetes alapjára visszaterelni s helyes mederben újra útnak indítani. Valami szívetfacsaró végzet lebeg felettünk, hogy nekünk magyaroknak, nemcsak a tudomány, irodalom és művészet mezején, de a most dúló csatákban is, minden területet kétszer kell meghódítanunk s érte kétszeres anyagi és szellemi áldozatot kell hoznunk. De ha a táblára rosszat írtunk, nincs más mód: le kell törölni és újat írni rá!

Vajjon remélhető-e népköltési gyűjteményeink ügyének új, helyesebb célú felvétele? Alig hiszem! Az emberek nagyobb része azon a véleményen van, hogy van ennél nekünk nagyobb bajunk is és vannak sürgősebb feladataink is. Azokkal, a kik így gondolkoznak, éppen most, nehéz vitába elegyedni. Csak ne feledjük, hogy ezek

régen is, más körülmények között is ezen a véleményen voltak s így fognak gondolkozni, akkor is, ha a jelen veszedelmei elűlnek. Ezek ugyanis egyszerűen nem érzik ennek az ügynek a fontosságát sem nemzeti, sem szociális, sem tudományos tekintetben.

Az emberek kisebb része érzi ezt; jól látja és tudja a felsorolt hiányokat is. Egyesek valószínűleg próbát is tettek a helyzet javítására. Azonban látva a nagy anyagi és szellemi nehézségeket és főleg beleütközve a szerzett jogok és jelentkező érdekek drótsövényeibe, jobbnak tartották a meddő küzdelmet elhagyni és vagy félreállani vagy oda szegődni a rosszul indult és rosszul folyó munkához. Ezek magukat ezzel a nemzetmentő gondolattal vigasztalják: *Köszönjük meg, ha így is lehetünk, a hogy vagyunk!*

Ám legyen! Ha máskép nem lehet — mit tehetnék ellene!? — én is belenyugszom. Csak azt még se akarja senki velem elhitetni, hogy ebben volna valami köszönni való!

(Kolozsvár.)

Seprődi János.